

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

25^E JAARGANG

WOENSDAG 4 SEPTEMBER 1940

No. 1285

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. G. Koopmans; P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen
en F. de Vries.

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het *Economisch-Statistisch Maandbericht*, franco p. p. in Nederland f 20,— per jaar. Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het *Nederlandsch Economisch Instituut* ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Redactie.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van advertenties: Nijgh en van Ditmar N. V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en girorekening Nr. 145192. Adres te Rotterdam: Erasmushuis, Tel. Nr. 31696.

INHOUD:

	Blz.
De rede van Minister Funk over de toekomstige economische organisatie van Europa door Tj. Greidanus	538
Verkaveling en productievermogen van den Nederlandschen bodem door Ir. J. Th. Westhoff	539
Bankwezen, geldmarkt en schatkistfinanciering	545
Mogelijke consequenties van de isoleering van Engeland van het Europeesche continent voor de Engelsche behoeftenvoorziening door J. H. Spiegelenberg	547
Het credietprobleem in het bloembollenbedrijf door J. Roose	552
Aanteekeningen.	
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	554
Statistieken.	
Bankdisconto's — Geld en Wisselkoersen — Bankstaten	555—556

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

De *wisselmarkt* kenmerkt zich nog steeds door een uitermate geringen omvang der transacties. De handel beperkt zich feitelijk tot wat bankpapier, benodigd voor reisdoeleinden, en af en toe tot een affaire in de valuta van enkele der weinige landen, waarmee nog geen clearing is ingevoerd.

In dit verband kan er op gewezen worden, dat de omstandigheid, dat een steeds grooter deel van ons internationaal betalingsverkeer over clearingen wordt geleid, op zichzelf nog geenszins behoeft te beteekenen, dat de wisselmarkt als zoodanig overbodig wordt. Weliswaar is er geen aanleiding meer voor contante affaires, omdat immers de storting door de partijen in beide landen in de valuta van het eigen land plaatsvindt. Maar de behoefte om het koersrisico op termijn af te dekken is daarmee geenszins vervallen. Tenzij men de clearingkoersen als onveranderlijke grootheden moet zien — wat geenszins het geval is — bestaat bij den handel de behoefte aan een mogelijkheid tot risicoafdekking op termijn evenzeer als bij het stelsel van vrij deviezen-verkeer.

Op het oogenblik bestaat er geen termijnmarkt, en het vergunningsstelsel, zooals wij dat nu kennen, is daarop ook niet ingeschoten. Waar echter veelal — meer nog dan voorheen — buitenlandsche leveranciers alleen bereid zijn om in andere valuta dan guldens te factureeren, is de behoefte aan termijnzaken relatief nog grooter dan vroeger. Wanneer een oplossing voor dit vraagstuk gevonden zou kunnen worden, dat in het kader van een niet-vrij valutaverkeer past, en dat rekening houdt met de omstandigheid, dat het grootste deel van het verkeer over clearingen wordt geleid, dan ware dat zeker in het belang van den handel en zou hierdoor in een behoefte worden voorzien.

De *geldmarkt* vertoont niet veel wijziging. Bij een groep banken is voor een bedrag van f 100 millioen driejarig schatkistpapier geplaatst op een rentebasis van 3½ pCt. Het is begrijpelijk, dat men bij de heerschende verhoudingen op de geldmarkt — sterke stijging van de creditgelden der banken op rekeningen, die niet het karakter van giraalgelddeposito's dragen, maar veeleer gelijkenis vertoonen met spaardeposito's — de voorkeur geeft aan een vrij lang en ver voortgezette schatkistfinanciering met schatkistpapier en dat men voor het moment nog geen consolidatie overweegt. Juist het karakter van de even gemelde deposito's, welke voor langeren tijd ter beschikking van de banken staan, wijst echter ook in de richting van langer loopend schatkistmateriaal.

Op de *kapitaalmarkt* bleef de obligatie-afdeeling vrijwel onveranderd, met beperkte omzetten. De aandelenbeurs heeft nogal veel beweging te zien gegeven met voor de huidige omstandigheden zeer goede omzetten. Per saldo is het koerspeil belangrijk opgelopen, maar de beurs is niet vrij gebleven van hier en daar gevoelige reacties.

DE REDE VAN MINISTER FUNK OVER DE TOEKOMSTIGE ECONOMISCHE ORGANISATIE VAN EUROPA.

De beteekenis van de rede voor Nederland.

De rede, die de Deutsche Minister en President van de Deutsche Rijksbank, Walther Funk, gehouden heeft over de Europeesche volkshuishouding na den oorlog, heeft niet slechts in Duitschland, maar ook in de andere Europeesche landen in sterke mate de aandacht getrokken. In het hiervolgende artikel zal getracht worden om aan de hand van een korte samenvatting van de naar voren gebrachte ideeën de beteekenis hiervan voor de Europeesche economie na te gaan. Ook zal ons in dit verband bezighouden de positie van Nederland en zijn overzeesche gewesten als een schakel in de keten met de toekomstige wereld-economie.

Minister Funk heeft in den aanvang van zijn rede uiteengezet, hoe men zich allerwegen bezighoudt met gedachten over de organisatie van de volkshuishouding na den oorlog, waarbij hij het zich tot plicht rekende deze discussies uit de sfeer van fantasie en bespiegeling in de reële wereld der feiten terug te leiden. Van een vastomlijnd plan, zoo zeide hij, kan nog geen sprake zijn; voorloopig kan slechts de richting aangewezen worden, waarin zich de practische politiek zal bewegen.

Geldtechniek en clearingsysteem.

Daarbij gaan de gedachten onder andere uit naar de toekomstige monetaire politiek, waarbij het geldwezen als secundair en het bedrijfsleven als primair wordt aangemerkt. Zonder gezonde economie geen gezond geldwezen. Bij een gezonde volkshuishouding is het monetaire probleem een kwestie van *geldtechniek*.

Deze geldtechniek wordt o.m. gevonden in een belangrijke uitbreiding van de werking van het clearingsysteem, door een ontwikkeling van het bilaterale naar het multilaterale verkeer. Hierdoor wordt een vereffening van de saldi der afzonderlijke landen mogelijk.

Als voorwaarden voor een goed functioneerend clearingsysteem stelt Minister Funk: 1°. vaste voor alle betalingen geldende omrekeningskoersen; 2°. langdurige stabiliteit van deze koersen en 3°. dadelijke betaalbaarstelling van de over de clearing geremitteerde bedragen.

De eerste voorwaarde is er een van groote draagwijdte. Er volgt uit, dat er niet aan gedacht wordt, de valuta's der verschillende landen geheel te doen opgaan in één enkele valuta, i.c. de rijksmark. Wel wordt met reden gedacht aan *uniforme, voor alle betalingen geldende, omrekeningskoersen*. Voor den handel en voor de calculaties van het bedrijfsleven zijn deze bepaalde omrekeningskoersen een belangrijke voorwaarde. Door onzekerheid op dit gebied zou het bedrijfsleven ernstig belemmerd worden. Vandaar, dat als tweede voorwaarde ook gesteld wordt, dat deze koersen voor langen tijd stabiel blijven.

Verder dan dit heeft men echter op goede gronden niet willen gaan. Het zou niet wel doenlijk zijn de omrekeningskoersen definitief op een bepaalde hoogte vast te leggen; immers indien de economische verhoudingen, bijv. als gevolg van den technischen ontwikkelingsgraad, in het eene land ongunstiger worden dan in een ander land, zou een onveranderlijke valuta-verhouding voor beide landen ongunstig werken. Waar het bedrijfsleven primair en het geldwezen secundair wordt gesteld, moet ook de economie het geldwezen bepalen. Wanneer dus in twee landen de economische verhoudingen verschillen — en dit zal wel steeds het geval zijn — moeten zij ieder een eigen zelfstandig geldwezen hebben, zij het dan ook, dat een zooveel mogelijk stabiele betrekking tusschen de twee valuta's voor het onderlinge verkeer uitermate wenschelijk is. Deze zooveel mogelijk stabiele betrekking tusschen de valuta's kunnen de Regeeringen der landen mede nastreven

door middel van beïnvloeding van het kostenpeil. Wanneer de hierboven genoemde economische verhoudingen in het eene land ongunstiger worden dan in een ander land als gevolg van verschillen in het kostenpeil, zullen de Regeeringen der betreffende landen kunnen samenwerken om tot een aanpassing van het kostenpeil te geraken, waardoor de stabiliteit der valuta-verhouding beschermd wordt.

De financiering der importoverschotten.

De derde voorwaarde — de directe betaalbaarstelling van de over de clearing geremitteerde bedragen — is eveneens van buitengewoon belang. De handel wordt bevorderd, wanneer, op dezelfde wijze als dit ook in het binnenlandsche verkeer geschiedt, de leverancier direct betaling krijgt, zoodra de afnemer zijn schuld heeft voldaan. De uitbetaling der „ongedekte” clearingsremises, zoo merkte de Heer Funk op, vertegenwoordigt een binnenlandsch geldprobleem van de afzonderlijke landen. Indien na den oorlog het internationale handelsverkeer zich zal kunnen ontwikkelen en tot uitbreiding komen, zal de financiering van de „ongedekte” clearingsaldi door credietgeving van den Staat m.i. verder vermeden moeten worden. Immers, bij voortzetting hiervan zou een actieve handelsbalans steeds gepaard gaan met credietgeving door en dus weder credietvraag van den Staat. Onder bepaalde omstandigheden zou deze credietfinanciering door den Staat van goederen, die reeds het land verlaten hebben, tot ongewenschte crediet- of zelfs geldcreatie kunnen leiden.

In de eerste plaats zou hier de credietgeving van de banken ingeschakeld kunnen worden en voorts het internationale kapitaalverkeer door emissies van lange leeningen.

Hierbij zal natuurlijk aan een belangrijke voorwaarde voldaan moeten worden, namelijk, dat het goederenimportsaldo, dat tot de buitenlandsche schuld geleid heeft, voor het importeerende land een productief karakter draagt, waardoor de rentedienst automatisch door verhoogde productie-capaciteit kan worden opgebracht. Bij de keuze tusschen emissies van lange leeningen en crediet zijn, of het karakter van den import van dien aard is, dat de ingevoerde goederen op langen termijn de productiviteit van het land kunnen verhoogen, m.a.w. of het vaste kapitaal van het importland geacht kan worden te zijn toegenomen. Slechts in dat geval zal door middel van lange leeningen gefinancierd kunnen worden.

De credietgeving voor de banken zal den vorm van goederencrediet kunnen aannemen. Hier zouden dus de banken niet rechtstreeks de clearing financieren, maar zouden de afnemers van de goederen door middel van accept-crediet eerst na afloop van den crediettermijn hun betalingen behoeven te verrichten, zoodat deze betalingen pas daarna in de clearing zouden worden opgevoerd. Hier zou dus slechts van een tijdelijke overbrugging sprake zijn.

Voor de oplossing van het probleem der „ongedekte” clearingsaldi wijst Minister Funk nog op de beheersching door den Staat van de betalingsbalansen. Voor zooverre de importen de productie-capaciteit van een land kunnen verhoogen, zal men dan daarbij, naar ik aanneem, het internationale kapitaalverkeer en de functie der banken met succes kunnen inschakelen.

De Heer Funk betoogt dan verder, dat ieder land zijn eigen economische krachten tot ontwikkeling zal kunnen brengen en dat men door de monetaire samenwerking vele reglementeeringen en voorschriften in ruime mate zal kunnen opheffen, evenals de deviezenbeperkingen, die thans nog tusschen de verschillende landen bestaan, zoodat ten slotte nog slechts het kapitaalverkeer door den Staat gecontroleerd zal blijven.

De handel met de buiten-Europeesche landen.

Daarna wordt de aandacht gevraagd voor de belang-

rijke kwestie van het handelsverkeer met de landen buiten Europa. Een belangrijk deel hiervan is de handel met de Vereenigde Staten, waarbij de Heer Funk wijst op de protectionistische tendenzen in Amerika, die voor den wereldhandel en de volkswelvaart in de geheele wereld, vooral in het laatste decennium, zoo noodlottig zijn geweest.

Hij zegt dan ook, dat de Vereenigde Staten, indien zij weder willen bijdragen tot de wereldeconomie, de onjuiste methode zullen moeten verlaten om tegelijk het grootste crediteurenland en het grootste exportland te willen zijn. Na de geforceerde devaluatie in het voorjaar van 1933 heeft dit o.m. geleid tot den eenzijdigen goudstroom naar Amerika. De groote Nederlandsche goudvoorraad heeft ongetwijfeld geheel andere oorzaken gehad; in de Vereenigde Staten was de directe aanleiding, dat men niet bereid was de vorderingen op het buitenland in den vorm van goederen te incasseeren, intendeel nog den export wilde stimuleeren en daardoor slechts betaling in goud aanvaardden kon; in Nederland was de groote goudvoorraad daarentegen veeleer het gevolg van den wensch om de buitenlandsche beleggingen te liquideeren en de onmogelijkheid om bij de teruggaande conjunctuur voldoende gelegenheid te vinden om in het binnenland de kapitaalstructuur uit te breiden en aldus in het eigen land te beleggen.

Het goudprobleem ziet Minister Funk in de eerste plaats als een probleem voor de Vereenigde Staten; als basis voor de Europeesche valuta's acht hij de rol van het goud uitgespeeld. Hij wil het probleem hier voor Europa van den practischen kant zien, en wil het gebruik van het goud dus ook niet dogmatisch verwerpen, doch hij ziet dit ook voortaan als een doelmatig middel voor de vereffening van saldi buiten de clearing, dus voor het gebruik in het vrije handels- en betalingsverkeer. Indien de Amerikanen weder van hun goud af willen, zoo zegt hij verder, zullen ze den dollar moeten revalueeren, wat natuurlijk voor het Amerikaansche bedrijfsleven groote moeilijkheden zal opleveren, evenals — zou men hieraan nog kunnen toevoegen — voor de reeds geenszins rooskleurige Amerikaansche staatsfinanciën.

Met de Zuid-Amerikaansche landen verwacht de Heer Funk na den oorlog natuurlijk weder een herstel van den normalen handel. Het Europeesche clearingsysteem, zoo zegt hij, sluit geenszins een vrij deviezenverkeer uit met landen, die niet in de clearing zijn. De rijksmark en het rijksmarkaccept zullen voor dit handelsverkeer na den oorlog weder kunnen functionneeren:

De beteekenis van Nederland en zijn overzeesche gebiedsdeelen voor het herstel van de Europeesche welvaart.

Ik geloof, dat hier ook voor ons land in de toekomst een belangrijke taak is weggelegd bij de economische ontwikkeling en den opbloei van de volkswelvaart in Europa. Wanneer na den oorlog volgens de richtlijnen, zooals die door den Rijkscommissaris in zijn bekende rede zijn uiteengezet, de zelfstandigheid van Nederland en zijn overzeesche gewesten zal zijn hersteld, zullen de Nederlandsche goudvoorraad in Amerika en de Nederlandsche beleggingen in de Vereenigde Staten weder vrij ter beschikking komen, evenals de Nederlandsch-Indische hulpbronnen. Door een doelbewuste samenwerking zal het mogelijk zijn deze dienstbaar te maken aan een zoo snel mogelijk herstel en opvoering van het welvaartspeil in Europa. Ik denk hierbij ook aan de taak van het Nederlandsche bankwezen, en ik zou dit ook willen zien in verband met wat ik hierboven schreef over de kapitaalinvesteeringen, die in de landen met de importoverschotten de productie-capaciteit, de werkkracht en de volkskracht dusdanig zullen verhoogen, dat deze investeeringen economisch verantwoord zijn.

Eenigermate door de beleggingen van Nederland buiten Europa, maar bovenal door de overzeesche gebiedsdeelen, zal Nederland na den oorlog hier een belangrijke functie te

vervullen hebben. Door een doelbewust overleg zal het mogelijk zijn, dat Nederland in een Europeesch economisch verband, vooral ook dank zij den Nederlandsch-Indischen hulpbronnen, een werkzaam aandeel zal kunnen nemen in een spoedig herstel en een effectieven opbloei van de volkswelvaart in Europa. Anderzijds zal dit ook de wenschelijkheid meebrengen van een verdere economische ontwikkeling van Nederlandsch-Indië. Dit zal een uitgebreidere kapitaalinvesteering in Indië vereischen, en het zal in Europa zijn, dat de kapitalen gevonden zullen moeten worden, die in het Indische bedrijfsleven belegging zullen vinden om aan de grootere bedrijvigheid het hoofd te kunnen bieden.

Slobeschouwing.

Aan het einde van zijn rede zeide Minister Funk: de economische samenwerking van de Europeesche Staten zal een betere waarneming van de Europeesche economische belangen tegenover andere economische groepen in de wereldeconomie mogelijk maken.

Met het oog op de samengesteldheid van het probleem, eenerzijds de nauwe verbondenheid van de Europeesche clearinglanden, anderzijds het verkeer met de buiten-Europeesche landen en de verbindingsschakels, o.a. langs de overzeesche gewesten, doet zich de vraag voor, of hier niet een instrument als de Bank voor Internationale Betalingen, zij het dan ook in geheel gewijzigden vorm, doeltreffend ingelascht kan worden.

Het lijdt geen twijfel, dat de oplossing van de vraagstukken van het internationaal verkeer en van de daarmee samenhangende monetaire problemen met de hulp van het clearingsysteem nog veel studie zal vereischen, en dat theorie en praktijk tezamen zullen hebben na te gaan, welke gevolgen de verschillende werkbare invloeden zullen hebben op de Europeesche en zelfs op de geheele wereldeconomie. Binnen de ruimte van enkele kolommen is het slechts mogelijk een korte schets te geven en daarbij enkele vraagstukken naar voren te brengen. De theoretische en practische uitwerking zal een groote hoeveelheid arbeid vragen, opdat het instrument van de clearing zoo efficiënt mogelijk ten bate van de volkswelvaart kan worden aangewend.

T. J. GREIDANUS.

VERKADELING EN PRODUCTIEVERMOGEN VAN DEN NEDERLANDSCHEN BODEM.

Bezwaren van de versnippering.

Dat in talrijke streken van ons land een zeer verspreide ligging en versnippering van den grondeigendom wordt aangetroffen, is zoo langzamerhand gemeengoed geworden.

Dit betreft niet alleen de gronden, welke sinds langen tijd in cultuur zijn; ook vele z.g. woeste gronden zijn ondoelmatig verkaveld.

Deze ondoelmatige indeeling en verdeling van den grond staat een rationeele bedrijfsvoering in den weg, waardoor niet alleen de netto-inkomsten laag blijven, maar, wat even fataal is, ook de bruto-opbrengsten beneden elk redelijk peil blijven.

In gevallen als deze wordt dus niet uit den grond gehaald „wat er in zit”, terwijl anderzijds moerasgronden, heidevelden, uitgeveende gronden e.d., welke thans in het meerendeel der gevallen een zeer geringe beteekenis voor onze volkshuishouding hebben, bij ondoelmatige verkaveling bezwaarlijk tot ontginning gebracht kunnen worden.

Een korte opsomming van de voornaamste nadeelen, welke aan versnipperd grondbezit verbonden zijn, doet dit alles duidelijk worden.

1°. De verspreide ligging brengt tijdverlies mede, telkens wanneer er werkzaamheden op de vanderijen verricht moeten worden. Veel tijd wordt verknoeid met het zich verplaatsen en met het transport van vee, zaaizaad, mest, werktuigen en van den oogst.

In het bijzonder geldt dit voor het vervoer van de melk; tijdens de weide-periode ondervindt men eenige keeren

per dag het nadeel van het tijdverlies door het overnoodigen afstand vervoeren van de melk.

2°. De verspreide ligging en de geringe oppervlakte der perceelen belemmeren een doelmatige bewerking van den bodem. Ir. Addens, Rijkslandbouwconsulent te Arnhem, schrijft in de Nieuwe Veldbode van 28 Juni j.l. naar aanleiding van dezen toestand o.m. het volgende: „hoe vaak moet men, als voorlichter, niet hooren, wanneer men het machinale zaaien propageert, dat het voor zoo'n klein perceeltje toch niet de moeite waard is, de zaaimachine op te halen. Het zaad wordt dan maar weer met de hand er over gestrooid met alle nadeelige gevolgen daaraan verbonden: vaak te dichte, soms te dunne stand, vooral afhankelijk van den toestand van het zaai-bed, een gebrekkige of in het geheel geen onkruidbestrijding, enz. Het resultaat is dan maar al te vaak: een halve oogst en vuil land.”

3°. Door een verspreide ligging der perceelen komt het vaak voor, dat minder zorg en moeite besteed worden aan die perceelen, welke ver van de boerderij zijn gelegen. Zoo is het begrijpelijk, dat het toezicht op plantenziekten, insecten- en vogelschade op veraf gelegen akkers minder intensief is. Men drukt dit dan uit door de zegswijze: „ver van zijn land, dicht bij zijn schade.”

4°. Bij een ondoelmatige verkaveling kan er meestal geen sprake van zijn, dat de waterstand voldoende wordt beheerscht. Hiervoor toch is het noodig, dat men voldoende watergangen kan graven om in natte tijden het overtollige water af te kunnen voeren; maar omtrent het graven van de hiervoor benodigde slooten is zelden overeenstemming tusschen de talloze belanghebbenden te verkrijgen. Men ziet dan ook steeds, dat slecht verkavelde gronden een gebrekkige afwatering hebben.

5°. Daar iedere eigenaar zijn perceel moet kunnen bereiken, loopt in vele gevallen over elken akker een weg, deze wordt dan onttrokken aan het cultuurland. Terwijl bij goed ingedeelden grond zelden meer dan 3 pCt. van de oppervlakte noodig is voor de toegangs- en uitwegen, wordt bij slecht verkavelde complexen meermalen pl.m. 20 pCt. van de oppervlakte door wegen ingenomen (zie Verslagen en Mededeelingen van de Directie van den Landbouw 1925, uitgave no. 2: Ruilverkaveling).

6°. De onder 5° genoemde toestand brengt voorts mede, dat de toegang tot de perceelen loopt over den grond van anderen, waardoor deze laatsten in de vrije uitoefening van hun bedrijf worden belemmerd. Heeft men dus eensdeels te veel wegen, anderdeels is er een gebrek aan wegen.

7°. Versnipperd grasland wordt veelal uitsluitend geëxploiteerd als hooiland; afwisselend gebruik als weiland zou de productie zeer ten goede komen. Voor dit laatste is het echter noodig, dat de perceelen van een omheining worden voorzien. Om de groote kosten, welke dit voor de vele kleine perceelen met zich brengt, blijft dit echter vrijwel steeds achterwege.

8°. Versnipperde heidevelden, moerasgronden, uitgeveende gronden, zijn niet tot ontginning te brengen, althans niet tot een rationeele ontginning. Immers, in 95 pCt. der gevallen is het eerste stadium van de ontginning: verbetering van de afwateringstoestanden. Hiervoor moeten dan nieuwe watergangen worden gegraven, of de bestaande verbreed en verdiept, terwijl bij ontginning van uitgeveende laagveengronden en moerasgronden nog bovendien kaden of dijken moeten worden aangelegd voor bescherming tegen overstrooming door het buitenwater. Het tweede stadium van een ontginning bestaat uit den aanleg van wegen, terwijl tenslotte het derde of laatste stadium wordt gevormd door de ontginning van de perceelen zelf, hetgeen bestaat uit droogleggen, spitten en egaliseeren.

Voor de drooglegging moeten er niet te veel, noch te weinig slooten worden gegraven. Alleen bij een geheel nieuwe indeeling van het terrein kan men aan dezen eisch voldoen; immers, zou men de indeeling in kleine

perceelen handhaven, dan krijgt men te veel slooten. Een soortgelijk bezwaar krijgt men bij den aanleg van wegen.

In de tweede plaats is het voor het spitten van een bodem, (de ontginning in engeren zin) noodzakelijk, dat de grond wordt losgespit. Minder goede lagen worden geheel naar beneden gewerkt; de goede grond wordt, indien ter plaatse aanwezig, bovengehouden, bovengebracht of aangevoerd van naastliggende perceelen; zoo worden b.v. bij uitveende gronden „bepaalde soorten” van het achtergebleven veen als zijnde „goede grond” gelijkmatig over het te ontginnen complex verdeeld.

Tenslotte, om te kunnen egaliseeren — dus om den grond een gelijkmatig of vlak maaiveld te geven ten dienste o.m. van de bovengrondsche afwatering en exploitatie met behulp van werktuigen als ploeg, egge en oogstmachines —, is het noodig, dat men grond transporteert van talrijke perceelen, t.w. van de hoogere naar de lagere.

Uit deze uiteenzetting is het dus zonder meer duidelijk, dat, wil men tot een doelmatige ontginning overgaan, dit niet mogelijk is bij versnipperd bezit. Versnipperd bezit sluit een doelmatige ontginning uit.

Voordeelen van rationeele verdeling van het grondbezit.

Al de hierboven genoemde nadeelen, waaraan nog een aantal minder belangrijke zouden zijn toe te voegen, dezen „kanker” in onzen landbouw ¹⁾, kan men opheffen door den grond tijdelijk „in één hand” te brengen en daarna opnieuw in te deelen, waardoor al deze nadeelen in even zoveel voordeelen veranderen.

Men kan dan nog niet in cultuur zijnde „woeste gronden” snel en doeltreffend tot ontginning brengen, terwijl bij herverkaveling van versnipperden cultuurgrond de mogelijkheid ontstaat tot een rationeele bedrijfsvoering, waardoor niet alleen de netto-opbrengsten, maar ook de bruto-opbrengsten zullen stijgen. Men heeft dan een doelmatige ligging van de landerijen ten opzichte van de boerderij, d.w.z. zooveel mogelijk aaneengesloten en dicht bij huis. In vergelijking met een verspreide ligging geeft dit een belangrijke tijdsbesparing bij de noodzakelijke transporten van vee, mest, oogst enz. van en naar de boerderij.

De grootere vorm der akkers maakt het mogelijk, dat de bewerkingen beter geschieden en tevens minder tijd nemen, omdat nu machines gebruikt kunnen worden, waarmede op smalle akkertjes niet kan worden gewerkt.

Door de ligging der perceelen in de onmiddellijke omgeving van de boerderij is het mogelijk meer leiding aan het personeel te geven, waardoor de noodige verplegingsmaatregelen op den juisten tijd en wijze kunnen geschieden; m.a.w. het is thans mogelijk meer zorg te besteden aan de gewassen. Eventuele schade, veroorzaakt door plantenziekten, vogels, insecten, enz., wordt spoediger opgemerkt, zoo mogelijk voorkomen of anders snel hersteld.

Door een samenvoeging van tal van smalle akkers vervallen de scheidingsvoren, slooten, grens- en achterwallen, waardoor de oppervlakte cultuurgrond wordt vergroot.

Alle perceelen krijgen een goede ligging ten opzichte van wegen en waterlopen, waardoor de zoo schadelijke overwegen op gronden van derden verdwijnen en niettemin toch volstaan kan worden met minder „rij-oppervlak” dan bij een versnipperden eigendom. Er komt dus ook hier meer grond beschikbaar voor de cultuur.

Een rationeele aanleg maakt, dat de waterstand voldoende beheerscht kan worden; zelfs kan men in gevallen, waar men dat wenscht, overgaan tot drainage. Een enkel woord ter verduidelijking van het begrip drainage. Naast de algemeene ontwatering van een gebied door ruime slooten staat hetgeen men zou kunnen noemen, de interne ontwatering van het land door het graven van kleine slooten en greppels. Teneinde nu het hieraan verbonden landverlies te voorkomen, gaat men vaak draineeren,

¹⁾ Mr. W. C. H. Staring in Huisboek voor den Landbouw.

d.w.z. men legt een buizenstelsel onder de oppervlakte, waardoor het overtollig hemelwater wordt afgevoerd naar de grootere slooten. De greppels en kleine slooten kunnen dan worden gedicht, waardoor een niet onbelangrijke landaanwinst ontstaat, welke in vele gevallen pl.m. 10 pCt. bedraagt.

Verder zullen, als gevolg van de grootere afmeting der perceelen en betere ligging ten opzichte van de bedrijfsgebouwen, de gronden bestemd worden voor die cultuur, waarvoor zij zich het beste leenen of die in verband met de conjunctuur het meest loonend is. Afwisselend weiden en hooien is nu geen bezwaar meer, omdat het omheinen minder kostbaar is geworden. Is in verband met de conjunctuur de aanleg van bouwland voor hakvruchten of de teelt van grove tuinbouwproducten gewenscht, dan ontmoet ook dit tengevolge van den nieuwen stand van zaken veel minder bezwaren. Immers, de gronden liggen voor deze arbeidintensieve culturen dichter bij huis, het wegennet is verbeterd, de ontwatering (voor vele van deze gewassen beslissend) is goed, enz., enz. M.a.w. men is veel vrijer geworden in de keuze van de te verbouwen gewassen, hetgeen zooveel voor den boer als voor de gemeenschap van groot belang is.

Hakvruchten en ook een aantal granen, zooals tarwe, stellen echter hogere eischen aan den bodem dan slechte grassen, boekweit en rogge, welke laatste gewassen men doorgaans vindt op gronden, waarvan de algeheele toestand van den bodem in een minder gunstige conditie verkeert. Een verkaveling van gronden wordt dan ook in vele gevallen gevolgd door het „herontginnen” van den bestaanden cultuurgrond, d.w.z. de grond wordt aan een algeheele bewerking met de schop onderworpen, de ondergrond wordt, waar noodig, los gemaakt, minder goede lagen worden „weggestopt”, de bodem wordt gegaliseerd, kortom men gaat deze gronden als het ware opnieuw ontginnen. In de practijk noemt men deze bewerking dan ook: herontginning. Veelal bedragen de kosten van deze herontginning nog belangrijk meer dan die der verkaveling, een bewijs, hoe hoog men de voordeelen van deze bewerking aanslaat.

Uit een en ander moge gebleken zijn, dat de nadeelen van een slechte verkaveling enorm zijn en de voordeelen van een goede verkaveling groot. Niettemin is het niet doenlijk dit verschil in geld uit te drukken. Daarvoor is het complex van voordeelen te samengesteld en ook te veel afhankelijk van de omstandigheden. Alle factoren tezamen kunnen, al naar gelang van de omstandigheden, veroorzaken, dat door een doelmatige verkaveling, verhooging der exploitatiewaarde der bedrijven met 15, 20, 25 en meer pCt. wordt verkregen.

Verkaveling van versnipperde cultuurgronden heeft tot gevolg verlaging van de productiekosten; maar in den landbouw gaat verlaging van de productiekosten als hierboven is beschreven gepaard met een intensivering, dus met verhooging van de bruto-opbrengsten. Ook voor deze laatste is geen algemeene maatstaf te geven. Om echter een inzicht te geven in den omvang van deze factoren geven wij enkele voorbeelden.

Recente voorbeelden van ruilverkaveling.

In het jaar 1928 kwam de ruilverkaveling Nieuwleusen (in Overijssel) ter grootte van pl.m. 1200 ha. tot stand. In Maart 1931 waren reeds 25 nieuwe boerderijen gesticht en thans bedraagt dit aantal in totaal pl.m. 60. Voordien werd de grond bijna zonder uitzondering als hooiland gebruikt, bemesting vond zoo goed als niet plaats en slechts enkele perceelen, onmiddellijk aan de wegen gelegen, verkeerden in een beteren toestand. De opbrengsten waren over het algemeen gering, in sommige jaren zelfs zoo, dat zij nog niet voldoende waren om de grondbelasting te dekken. De prijzen der landerijen varieerden zeer wegens de verschillende ligging en den toestand, waarin zij verkeerden. Het niet verbeterde land werd in 1938 tegen prijzen van ongeveer f 500.— per ha. verkocht en het reeds verbeterde, mits in behoorlijken toestand, bracht toen f 1000.— tot f 1200.— op.

Een verder voorbeeld is de ruilverkaveling de Hollumermieden op Ameland. Vóór de ruilverkaveling waren hier 4895 perceeltjes met een gemiddelde grootte van 7 are, na de ruilverkaveling waren er 501 perceelen met een gemiddelde grootte van 62 are. (Tengevolge van het vrijwel geheel ontbreken van wegen en waterlopen bij den ouden toestand was nl. in dit geval het totale oppervlak van de perceelen, die na de verkaveling werden toegevoegd, ca. 10 pCt. geringer).

De versnippering was dus hier wel heel ver gegaan. Het werk kwam in 1928 gereed; reeds het volgende jaar kon men constateeren, dat meer vee werd gehouden; het aantal nam toe met ruim 100 stuks melkkoeien, terwijl verschillende bedrijfsgebouwen werden vergroot en nieuwe werden gesticht.

Een meer bekend voorbeeld is de ruilverkaveling te Staphorst, waarbij een gebied van ruim 1800 ha was betrokken. In den ouden toestand waren er 13000 perceelen, waarvan de grootte hoogstens 18 are besloeg. Na de verkaveling is het aantal perceelen teruggebracht tot 2350. De gemiddelde grootte is nu pl.m. 80 are. Deze ruilverkaveling werd gevolgd door de zoogenaamde herontginning op groote schaal, waaraan tot dusverre een bedrag van pl.m. f 500.000.— werd verloond. De beteekenis van dit bedrag treedt aan het licht, wanneer men weet, dat de verkaveling zelf een bedrag van pl.m. 175.000 gulden eischte.

Met deze voorbeelden moge hier worden volstaan.

Verdere mogelijkheden.

In ons land zijn vele streken, waar, tengevolge van de te ver gegane versnippering van den grond, de productiviteit niet tot het hoogste peil kan worden opgevoerd. Gegevens omtrent de juiste oppervlakte dezer gebieden ontbreken. Het is n.l. zeer moeilijk te zeggen, waar thans ruilverkaveling geboden is en waar niet. Gaan wij b.v. van het standpunt uit, dat een verkaveling, zooals thans in den Wieringermeerpolder is toegepast, ook elders gewenscht is, dan zou wellicht de helft van onzen cultuurgrond herverkaveld dienen te worden.

Door de Ned. Heide Mij. is een aantal jaren geleden een schatting gemaakt van de voor ruilverkaveling in aanmerking komende oppervlakte. Zoo was zij van meening, dat in:

Friesland	46000	ha.
Groningen	18000	„
Drenthe	100000	„
Overijssel	123000	„
Gelderland	50000	„
Utrecht	4000	„
Limburg	77000	„
Noord-Brabant	103000	„
Totaal	521000	ha.

hiervoor in aanmerking kwam.

Deze schatting is natuurlijk een zeer globale, aangezien zij, indien men uitgaat van een perceelsindeeling als die in den Wieringermeerpolder, nog zeer veel vergroot zou kunnen worden. Bovendien zijn de provincies Zeeland, Noord- en Zuid-Holland niet genoemd, terwijl toch mag worden aangenomen, dat ook in deze provincies nog vele gebieden voor ruilverkaveling in aanmerking komen.

Juist mede in verband met de moeilijkheid van het vaststellen der grens, waar wel ruilverkaveld moet worden en waar niet, is het zeer lastig vast te stellen, hoe groot de relatieve winst aan cultuurgrond bij een totale ruilverkaveling van de daarvoor in aanmerking komende perceelen in ons land zou zijn.

Nemen wij aan, dat door verkaveling van cultuurgrond de bruto-opbrengsten met 20 pCt. stijgen en houden wij aan de schatting van de Ned. Heide Mij. vast, dan zou bij uitvoering van deze ruilverkavelingen de relatieve vermeerdering van onzen cultuurbodem 100.000 ha. kunnen

bedragen, dat is een oppervlakte, overeenkomende met de helft van de totale oppervlakte der Zuiderzeepolders.

In de gegeven omstandigheden, d.w.z. in de gestoorde volkshuishouding van heden, met als gevolg voedselgebrek, werkloosheid en goederen gebrek voor betaling voor noodzakelijke import uit het buitenland, is het noodzakelijk, dat de productiefactoren van ons eigen land zoo rationeel en hoog mogelijk worden opgevoerd en dat aan de groote vraag naar cultuurgrond van jonge boeren wordt tegemoetgekomen. Ruilverkaveling is dan één van de middelen, waarmede wij veel ten goede kunnen bereiken; immers, zij strekt tot verhooging van de landbouwproductie, waardoor tevens ons landbouwfundament wordt verbreed, hetgeen wil zeggen, dat, naast vele andere voordeelen, onze volkshuishouding minder kwetsbaar wordt, doordat wij minder invoer uit het buitenland van noode hebben, terwijl bovendien als gevolg van de meerdere werkgelegenheid de werkloosheid blijvend wordt voorkomen. Het is dus zaak, dat met kracht de versnippering van den grondeigendom, alsmede de zeer verspreide ligging der perceelen, wordt opgeheven en daarbij voorkomen wordt, dat over b.v. een eeuw deze toestand zich herhaalt; m.a.w. er moeten regelen worden gesteld, waardoor het onmogelijk wordt, dat een door een herverkaveling verkregen doelmatige indeeling van gronden en bedrijven in de toekomst verloren zou gaan.

Vier wegen naar de herverkaveling.

Vragen wij ons nu af, hoe de stand van zaken is in ons land inzake de herverkaveling van gronden, dan zien wij, dat men langs vier verschillende wegen tot verkaveling kan komen:

- 1e. langs vrijwilligen weg;
- 2e. krachtens de wet;
- 3e. door inschakeling van een ontginningsmaatschappij of stichting;
- 4e. door toepassing van de Algemeene Vorderingswet 1939. ²⁾

Herverkaveling langs vrijwilligen weg.

Vóór de totstandkoming van de Wet van den 31sten October 1924, houdende bepalingen omtrent ruilverkaveling (Ruilverkavelingswet), kon ruilverkaveling slechts plaatsvinden langs vrijwilligen weg. Daar echter in dat geval de medewerking van alle eigenaren noodzakelijk is, is het niet te verwonderen, dat op deze wijze heel weinig is bereikt.

Niet gering zijn nl. de gevallen geweest, waar reeds geheel uitgewerkte plannen ten slotte niet zijn uitgevoerd, omdat één eigenaar op het laatste moment zijn medewerking weigerde. Niettemin zijn er toch, niet het minst dank zij de intensieve en deskundige propaganda van de Ned. Heide Mij., eenige verkavelingen langs vrijwilligen weg tot stand gekomen.

In 1915 de Ballummieden. Hier bezat vóór de verkaveling o.a. één eigenaar 269 perceelen met een totale grootte van ruim 12 ha., terwijl hij na de verkaveling slechts 5 perceelen heeft. Er was een andere eigenaar, die om zijne perceelen te bereiken een weg had af te leggen van pl.m. 7 km., hetgeen hij slechts kon doen in een gunstig jaargetijde, als het overtollige regenwater was verdwenen, en ook dan nog te voet en niet met kar en paard. Thans heeft hij slechts 2 km af te leggen om zijn bezit, dat nu uit 2 perceelen bestaat, met zij te voet, per fiets of met paard en kar te bereiken.

In 1919 kwam gereed de ruilverkaveling der Dalfser-hooislagen en in 1920 de Westerlanden onder Gieten. Verder is men echter niet gekomen.

²⁾ Thans op enkele punten gewijzigd, zie Verordeningblad voor het bezette Nederlandsche gebied, d.d. 24 Augustus 1940. Algemeen Vorderingsbesluit 1940.

Ruilverkaveling krachtens de wet.

De noodzaak om tot een wettelijke regeling te geraken, bleek dus wel zeer overtuigend. Deze kwam dan ook in 1924 gereed; in dat jaar bereikte nl. de Wet van 31 October 1924 S. 481, houdende bepalingen omtrent ruilverkaveling (Ruilverkavelingswet) het Staatsblad.

Daardoor was het mogelijk geworden om tot ruilverkaveling te komen krachtens een besluit van de meerderheid der eigenaren, terwijl bovendien de totale oppervlakte der perceelen van deze meerderheid meer dan de helft van de grootte der in de betreffende ruilverkaveling begrepen perceelen moest bedragen. Vereischt was dus een zgn. dubbele meerderheid: nl. meerderheid van eigenaren en meerderheid van oppervlakte.

De invoering van deze wet was een zeer belangrijke stap in de goede richting; het aantal ruilverkavelingen nam dan ook aanzienlijk toe. In het tijdvak van 1 Januari 1925 tot en met 31 December 1939 bedroeg de totale oppervlakte, waarop de ruilverkaveling ingevolge deze wet is toegepast, 10.487 ha. Met uitzondering van de reeds genoemde ruilverkavelingen te Nieuwleusen en Staphorst, waarbij nog genoemd kunnen worden de Wanrooysche Peel met een oppervlakte van 988 ha., de Strijbeekse Heide van 528 ha. en die van Moergestel van 779 ha., de laatste drie gelegen in de provincie Noord-Brabant, hebben deze ruilverkavelingen alle betrekking op gebieden van kleiner dan 500 ha. Van een ruilverkaveling in grootschen stijl is dus nog in geen enkel opzicht sprake.

De vereischte dubbele meerderheid bleek nog een te groote rem te zijn om het gewenschte tempo te bereiken. Het was dus noodzakelijk de Wet te wijzigen, hetgeen dan ook inderdaad geschied is. Bij de Wet van 20 Mei 1938, houdende nieuwe bepalingen omtrent ruilverkaveling (Ruilverkavelingswet 1938) is de vereischte dubbele meerderheid vervallen, terwijl bovendien de Cultuurtechnische Dienst in het leven werd geroepen, aan welken Rijksdienst in het bijzonder de propaganda voor ruilverkaveling werd opgedragen.

Voldoende is thans, dat hetzij de helft van het aantal eigenaren, hetzij de eigenaren van de helft van de oppervlakte vóór verkaveling is.

Bovendien kan, indien een zoodanig besluit niet is te verkrijgen en het algemeen belang de totstandkoming eener ruilverkaveling dringend vordert, door den Minister de verkaveling worden bevolen, indien slechts een vierde van de eigenaren of de eigenaren van een vierde gedeelte der oppervlakte toestemming verleen.

En tenslotte is, indien het algemeen belang de totstandkoming van een ruilverkaveling zeer dringend vordert, ook verkaveling krachtens een afzonderlijke wet mogelijk.

Tot dusverre hebben de laatste twee mogelijkheden nog geen toepassing gevonden.

Intusschen heeft deze nieuwe wet reeds goede gevolgen gehad. Op 31 December 1939 was de stand van zaken inzake ruilverkaveling aldus, dat een oppervlakte van 4424 ha. in uitvoering was, terwijl op denzelfden datum aanvragen waren ingediend voor een totale oppervlakte van 53000 ha.

Voor een groot deel van deze laatste oppervlakte moeten de stemmingen nog plaats vinden. Veel zegt dit cijfer dan ook niet; men kan er echter wel uit afleiden, dat de belangstelling onder de belanghebbenden sterk groeiende is.

Belangrijker is het volgende. Daar ruilverkaveling veel voor bereiding is (alle perceelen moeten nauwkeurig worden opgemeten en geschat, terwijl iedere eigenaar dezelfde waarde moet terugkrijgen van hetgeen hij inbrengt; slechts een speling van 5 pCt. is hier toegestaan), is het begrijpelijk, dat, rekening houdende met het beschikbare en op te leiden personeel, de huidige capaciteit van den Cultuurtechnischen Dienst, zijnde 10 tot 12000 ha. per jaar, bezwaarlijk hooger zal kunnen worden opgevoerd. Men zal er dus in moeten berusten, dat er ongeveer driekwart eeuw voor noodig is om het huidige programma

inzake ruilverkaveling af te werken. Staat men echter op het standpunt, dat de oppervlakte, welke voor verkaveling in aanmerking komt, nog aanzienlijk grooter is dan in de enquête der Ned. Heide Mij. genoemd, en dat het gewenscht is, dat onze zoo sterk gestoorde volkshuishouding weer blijvend op gang kan worden gebracht, in het bijzonder door opvoering van de bodemproductie, dan is het duidelijk, dat men zich bij verkaveling niet dient te beperken tot streken, waar de toestand vrijwel onhoudbaar was geworden, maar dat men dan de perceelsindeeling over vrijwel het geheele land systematisch moet gaan bezien en verbeteren. Daarnaast zal men, zooals hierboven reeds werd opgemerkt, moeten zinnen op maatregelen, waardoor de doelmatige indeeling der gronden en bedrijven ook in de toekomst behouden blijft.

Dit laatste is niets nieuws. In Denemarken heeft men op dit gebied reeds een aantal regelen ingevoerd. Daar heeft men nl. bij elk bedrijfsgebouw een aantal percelen aangewezen, welke steeds met dat gebouw één geheel moeten blijven vormen. In verband hiermede is bij de wet bepaald, dat een erflater zijn boerderij aan één zijner kinderen mag overdragen, waarbij hem de vrijheid is gelaten te bepalen, welk kind dat zal zijn. Het geldelijk vermogen van den erflater wordt volgens de regelen van het algemeen erfrecht vererfd, waarbij degene, die de boerderij verkrijgt, niet van een aandeel is uitgesloten, met dien verstande, dat de waarde van de boerderij tegen dat aandeel wordt verrekend. Deze waarde mag binnen zekere grenzen door den erflater zelf worden vastgesteld; zij behoeft in dat geval niet geheel gelijk te zijn aan de werkelijke waarde, maar mag er ook niet te veel van afwijken.

Herverkaveling door inschakeling van een ontginningsmaatschappij of stichting.

Blijkens het voorafgaande zal men, naast de bestaande wegen inzake verkaveling, ook andere wegen moeten inslaan. Dit is dan ook reeds geschied en wel door inschakeling van ontginningsmaatschappijen en/of stichtingen. Dit zijn semi-officieele instituten, welke krachtens art. 122 der Onteigeningswet de bevoegdheid hebben, zelfstandig tot onteigening over te gaan. Zij hebben uitsluitend tot doel werkzaam te zijn in het belang van de verhooging van de opbrengst van gronden, hetgeen zij trachten te bereiken door o.m. slecht verkavelde gronden aan te kopen en te doen ontginnen met behulp van werkloze arbeiders. Het doel is hier eigenlijk tweeledig: blijvende bestrijding der werkloosheid — of, beter gezegd, voorkoming van werkloosheid door ruilverkaveling en ontginning — en rechtstreeksche bestrijding van de gevolgen der werkloosheid door het verschaffen van werk.

Deze wijze van werken onderscheidt zich van een ruilverkaveling. Een eigenaar krijgt nl. in dit geval de oppervlakte van zijn ingebracht grond niet steeds terug; immers, de grond wordt geheel onteigend, in tegenstelling met ruilverkaveling, wat geen vorm van onteigening is, maar een eigensoortig instituut (zie Memorie van Antwoord Tweede Kamer behandeling Ruilverkavelingswet 1938). Na de herverkaveling en ontginning worden de kavels verkocht of verpacht aan derden, waarbij aan den vorigen eigenaar veelal een recht van voorkoop kan worden verleend, doch noodzakelijk is dit niet.

Er zijn omstandigheden, waaronder aan dezen weg zeer zeker de voorkeur moet worden gegeven, in het bijzonder wanneer het betreft gronden, die nog niet in cultuur zijn; immers, geen enkele meerderheid van eigenaren is hier vereischt. Intusschen is het niettemin gewenscht een groot deel van de goedwillende eigenaren te overtuigen, dat het algemeen belang eischt, dat tot onteigening van hun gronden wordt overgegaan. De kavels krijgen bij deze verbetering de in verband met de omstandigheden meest gewenschte grootte, terwijl bij ruilverkaveling zeer veel rekening moet worden gehouden met de door de eigenaren in-

gebrachte oppervlakte, welke aan elken eigenaar wegr moet worden teruggegeven, terwijl voorts bij elk perceel moet worden gezorgd voor een weg en een waterleiding. Bij ont-eigening kan bovendien een verkaveling dikwijls belangrijk goedkoop worden uitgevoerd, daar uit den aard van de zaak minder administratief werk behoeft te geschieden, terwijl ook met een geringer aantal wegen en waterleidingen kan worden volstaan, daar men een grootere vrijheid heeft in het vaststellen van grootte en vorm der percelen. Tenslotte wordt een algemeene kadastrale „schoonmaak” in het betreffende gebied verkregen, doordat alle dikwijls zoo ingewikkelde en voor cultiveering zoo remmende familieboedels in geld worden verrekend. Maar zooals ik reeds opmerkte, voor elk complex afzonderlijk moet worden nagegaan, welke van deze twee verbeteringsmethoden in het voorkomende geval de meeste aanbeveling verdient.

De door de ontginningsmaatschappijen gevolgde werkwijze heeft intusschen al vrij veel toepassing gevonden. Thans zijn in iedere provincie van ons land, met uitzondering van de provincie Utrecht, dergelijke instituten werkzaam. In de ruim 15 jaren van hun werkzaamheid hebben zij een totale oppervlakte van ruim 19000 ha. tot verkaveling en ontginning gebracht, terwijl plannen in voorbereiding zijn voor het cultiveeren van complexen met een totale oppervlakte van ruim 7000 ha.

Een overzicht van hetgeen in de verschillende landsdeelen werd bereikt, volgt op blz. 544.

Door deze maatschappijen is dus veel en goed werk verricht, maar ook hier geldt weer „het gaat te langzaam” en ook hier moesten dus wegen gezocht worden, waardoor het tempo kon worden versneld.

Toepassing van de Algemeene Vorderingswet 1939.

Dit is onzes inziens zeer wel mogelijk, en wel door de toepassing van de hierboven onder 4e genoemde Algemeene Vorderingswet 1939, thans Algemeen Vorderingsbesluit 1940.

Artikel 2 van deze wet luidt o.m.:

„Onze Minister van Economische Zaken is bevoegd, zonder eenige formaliteit, met inachtneming van de regelen, bij deze wet gesteld, ten behoeve van de volkshuishouding de ter beschikkingstelling van goederen te vorderen of te doen vorderen”.

Volgens artikel 7, tweede lid, is het goed, ten aanzien waarvan de ter beschikkingstelling in eigendom is gevorderd, eigendom van den Staat.

In Juni van dit jaar is deze wet toegepast voor de vordering van een aantal complexen, alle slecht verkaveld en in niet-gecultiveerden staat, met een totale oppervlakte van 4956 ha., te weten:

Provincie:	Omschrijving:	Grootte in ha.
Zuid-Holland ..	Noordschebuurterpolder	265
Overijssel	Wierdensche veld	1000
Groningen	Sellingerbeetse	200
Drenthe	Geeserveen	640
Overijssel	Haaksbergerveen	400
„	Manderveen	50
Drenthe	Vlederveen	300
Noord-Brabant	Binnenpolder van Terheyden ..	135
Overijssel	Weteringpolder	1700
Limburg	Vijlenerbosch bij Vaals (bosch)	204
Gelderland/	Complex ten Oosten van	
Limburg	Groesbeek (bosch)	62
	Totaal	4956

Het is de bedoeling, dat na de ontginning en verkaveling de oude eigenaren, mits het landbouwbedrijf beoefenend, de voorkeur zullen hebben bij den terugkoop.

Hierdoor wordt sneller gewerkt, in de eerste plaats in het

Provincie:	Naam van het Instituut:	Gereed of in uitvoering:	in voorbereiding:
Groningen	N.V. Ontg. Mij. „De Vereenigde Groninger Gemcenten”	3440 ha.	— ha.
Friesland	N.V. „De Drie Provinciën”	1580 ha.	3654 ha.
Drenthe	N.V. Ontginnings-Mij. „Het Lantschap Drenthe”	4877 ha.	— ha.
Overijssel	N.V. Ontginnings-Mij. „Overijssel”	3682 ha.	50 ha.
„	N.V. Land van Vollenhove	4793 ha.	2000 ha.
Noord-Holland	N.V. Ontginnings-Mij. „Noord-Holland”	282 ha.	— ha.
Zuid-Holland	Vereeniging „De Biesbosch”	966 ha.	— ha.
Noord-Brabant	Stichting Werkverschaffing en Ontginning	305 ha.	1027 ha.
Gelderland	N.V. Ontginnings-Mij. „Gelderland”	100 ha.	— ha.
	Totaal	20025 ha.	6731 ha.

belang van den boer, maar ook voor den Staat heeft deze gang van zaken veel aantrekkelijks. Immers, de bodem wordt op deze wijze snel tot productie gebracht, weinig administratiekosten worden gemaakt en er behoeft weinig geld op tafel te worden gelegd.

Wordt b.v. een complex in Juni gevorderd, met de bepaling, dat op 1 Maart van het volgende jaar de koopsom zal worden voldaan — hier zit niets onbillijks in, daar het land tevoren geen opbrengst gaf —, dan kunnen, indien terstond met de verkaveling en ontginning begonnen wordt, de werkzaamheden reeds in het volgend voorjaar hun beslag hebben gekregen. De oude eigenaren kunnen dan weer grond tot hun beschikking krijgen, zonder dat betaling aan den Staat of betaling van de koopsom door den Staat behoeft plaats te vinden.

Stel iemand brengt woesten grond in voor f 3000.—, Hij verkrijgt het volgend voorjaar een (kleiner) ontgonnen stuk grond ter waarde van f 3000.—.

Of wel iemand brengt woesten grond in ter waarde van f 3000.—. Na bijbetaling van een zeker bedrag krijgt hij een even groot stuk ontgonnen grond terug.

De Staat legt alleen een zeker deel van de arbeidsloonen ten koste. Stellen wij de grootte van het complex b.v. op 1000 ha., dan kan de volgende ruwe berekening gemaakt worden.

Te betalen prijs 1000 ha. à f 300.— per ha.	= f 300.000.—
Arbeidsloonen voor het verbeteren van 1000 ha. à f 1200.— per ha. . . .	= „1.200.000.—
Andere kosten (materialen, toezicht, enz.) à f 320.— per ha.	= „ 320.000.—
Totaal	f 1.820.000.—

Verkoopprijs ontgonnen en verkavelde grond à f 1000.— per ha. = f 1.000.000.—

Het verschil is ongeveer 75 pCt. van de arbeidsloonen ad f 820.000.—

Door de exploitatie van deze 1000 ha. wordt het bruto volksinkomen verhoogd met jaarlijks $1000 \times f 300.— = f 300.000.—$

(Dit bedrag van f 300.— per ha. bestaat uit f 200.—, die blijkens de landbouwboekhoudingen gemiddeld worden uitgegeven voor pacht, zaaizaad, pootgoed, kunstmest, veevoeder, enz. — excl. de loonuitgaven —, plus $0,8 \times f 130.—$, in welken laatsten post het bedrag van f 130.— voorstelt het gemiddelde jaarlijksche inkomen per hoofd der in den landbouw werkzame bevolking — blijkens het eenige jaren geleden in bepaalde gemeenten ingestelde budgetonderzoek — en de coëfficiënt van 0,8 het aantal uitsluitend in de uitoefening van den landbouw werkzame inwoners per ha. cultuurgrond).

Deze vermeerdering van het volksinkomen geeft voor den staat een jaarlijksche inkomstenverhoging

door belastingen van $1000 \times f 33.—^3) = f 33.000.—$

De steunbesparing voor de overheidskassen ten gevolge van indirecte en secundaire werkverruiming bedraagt, eveneens per jaar, $1000 \times f 69.80^4) = f 69.800.—$

Het totaal voordeel voor de overheidskassen bedraagt derhalve per jaar f 102.800.—

Rekent men niet in geld, dan geeft ook de volgende voorstelling een inzicht in de beteekenis van een dergelijke ontginning.

Rechtstreeks vinden na een aantal jaren 800 personen als boer, landarbeider enz. met hunne gezinsleden hier werk- en woonruimte. Daarbij komen dan nog 700 „burgers”, met inbegrip van hunne gezinsleden, die in de landbouwindustrie, in de distributie, in de administratieve betrekkingen enz. werkzaam zijn. De eigenlijke industrie wordt hier natuurlijk buiten beschouwing gelaten, daar deze niet afhankelijk is van den cultuurgrond.

Neemt men aan, dat van een ha. grond gemiddeld 2400 kg. graan geogst wordt, dan leveren 1000 ha. een opbrengst van 2400 ton. Bakt men hier brood van, dan kan onder de huidige omstandigheden een stad als bijv. 's-Hertogenbosch gedurende een half jaar aan brood geholpen worden.

Tot dusverre is de Vorderingswet alleen toegepast op slecht verkavelde en niet in cultuur gebrachte gronden (met uitzondering van twee boschcomplexen, het Vijlenerbosch en Groesbeek). Maar het is zeer wel mogelijk deze wet, op een voor allen bevredigende wijze, eveneens toe te passen op gronden, welke reeds in cultuur zijn.

Er zijn nl. in ons land vele gronden, waar men met behulp van bemaling een bevredigenden ontwateringstoestand heeft verkregen, maar waar men bij dezen stap is blijven staan. Daar liggen dan groote complexen grasland, vrij slecht verkaveld en zonder wegen of boerderijen, bijv. in Friesland alleen al 20.000 ha.

In dergelijke gevallen zou met toepassing van de voornoemde wet een snelle en bevredigende oplossing verkregen kunnen worden.

Men brengt den grond gedurende korten tijd in één hand, men legt een doelmatig wegennet aan en stelt den grond weer ter beschikking van de oude eigenaren.

De wegen zijn er nu, dus ontstaat boerderijbouw, dus wordt het grasland intensiever gecultiveerd, en in plaats van een uitgestrekte, eenzame, harde carex- (zegge-)vlakte, verkrijgt men er nu boerderijen met malsche grasvlakten.

Ir. J. TH. WESTHOFF.

³⁾ Zie omtrent de berekening van dit bedrag van f 33.—: „De directe mogelijkheden der werkverschaffing bij de werkloosheidsbestrijding” door Ir. J. Th. Westhoff, blz. 463 e.v.

⁴⁾ De indirecte en secundaire werkverruiming per ha. kan gesteld worden op 10 manweken per jaar, terwijl de uitgaven van Rijk en gemeenten tezamen ten behoeve der werklozen f 6.98 per week bedragen; zie omtrent de berekening van deze bedragen nader het hierboven aangehaalde boekwerk, blz. 313 en 361.

BANKWEZEN, GELDMARKT EN SCHATKIST-FINANCIERING.

Een medewerker uit bankkringen schrijft ons:

Uiteenloopende ontwikkeling vóór en na 10 Mei j.l.

De 10de Mei is een onmiskenbaar keerpunt in de ontwikkeling van geldmarkt en bankwezen sedert het begin van dit jaar gebleken. Terwijl de bankbalansen tot en met eind April een gestadige stijging van het debiteurencijfer te zien gaven — een beweging, die, sedert in September van het vorige jaar de oorlog uitbrak, vrijwel ononderbroken had aangehouden — terwijl aan den anderen kant een even gestadige daling van het totaal bedrag aan crediteuren (inclusief deposito's), alsmede een belangrijke achteruitgang van kasmiddelen en eerste liquiditeiten plaats vond, is sedertdien de tendens radicaal omgekeerd. Uit de balanscijfers per ultimo Mei blijkt die ommekeer nog niet voorzoover betreft de crediteurensaldi en de liquide middelen, omdat op dat moment de invloed van den drang tot hamsteren van chartaal geld zich nog vrijwel in vollen omvang deed gelden, terwijl de krachten, die een opwaartschen druk uitoefenden — zoowel op het crediteurencijfer als op de liquiditeiten — nog maar gedurende korten tijd hadden gewerkt. De teruggang van het debiteurencijfer was daarentegen reeds op de maandstaten per eind Mei duidelijk merkbaar. Sedertdien heeft zich een onafgebroken en uiterst krachtige stijging van eerste liquiditeiten en van het crediteurencijfer gedemonstreerd, en anderzijds een aanzienlijke verdere daling van de uitzettingen bij debiteuren.

In de drie maanden tusschen eind April en eind Juli steeg het totaal bedrag aan kas, schatkistpapier, en ander overheidspapier (kasvoorschotten op schuldbekekenis) van de vier Nederlandsche grootbanken *) met niet minder dan 135 miljoen, terwijl in dat tijdvak het cijfer der crediteuren opliep met rond 70 miljoen, waartegenover de debiteuren (inclusief prolongatie en andere voorschotten op effectenonderpand) terugliepen met eveneens ruim 70 mill. Uitgedrukt in procenten van de cijfers per eind April zijn de vermelde mutaties — in aanmerking nemende de korte periode, waarover de waarneming zich uitstrekt — belangrijk. De stijging der crediteuren bedraagt circa 13 pCt., de daling der debiteurenuitzettingen belooft rond 18 pCt., terwijl de toeneming der eerste liquiditeiten niet minder dan 55 pCt. uitmaakt. Zooals reeds werd opgemerkt, staat de geschetste beweging der balansposten in duidelijke tegenstelling tot de tendens, die in de eerste vier maanden van het jaar was waar te nemen. De mutaties in het kwartaal, dat volgde op het betrekken van ons land in den oorlog, zijn echter, wat hun omvang betreft, aanmerkelijk grooter geweest dan de omgekeerde veranderingen in het daaraan voorafgaande tijdvak. Het resultaat is dan ook, dat ultimo Juli het debiteurencijfer per saldo gevoelig lager was dan bij de jaarwisseling (daling circa 11 pCt.), terwijl het bedrag aan crediteuren hooger lag (stijging circa 3 pCt.), evenals dat der liquiditeiten (verbetering rond 25 pCt.).

In groote trekken is derhalve in het driemaandsche tijdvak tot eind Juli het verloop als volgt geweest: stijging van de creditgelden bij de vier groote banken met rond 70 miljoen, daling der debiteuren met eveneens rond 70 miljoen en stijging der liquide middelen met de som dezer beide mutaties, t.w. 140 miljoen, met welk laatste bedrag de portefeuille schatkistpapier, door de genoemde instellingen aangehouden, is toegenomen. Van de ongeveer 240 miljoen schatkistpapier, die in het vermelde tijdvak per saldo meer moest worden uitgegeven dan afgelost, werd dus

140 miljoen bij de vier grootbanken ondergebracht. Eind Juli was rond 66 miljoen papier rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank ondergebracht, zoodat nog ongeveer 35 mill. elders was geplaatst (o.m. natuurlijk bij de „Indische" banken). Dank zij de daling van de handelsdebiteuren en de toeneming der crediteurengelden bij de groote banken was het derhalve mogelijk, dat, terwijl ultimo Juli j.l. het uitstaande bedrag aan schatkistpapier meer dan 100 miljoen hooger was dan eind December 1939, toch het direct bij De Nederlandsche Bank ondergebrachte bedrag aan dat papier, vermeerderd met het gebruikte deel van het rentelooze voorschot, nog 4 miljoen lager was.

Liquide middelen en uitzettingen aan schatkistpapier.

Het bezit der banken aan schatkistpapier heeft niet alleen in vergelijking tot de cijfers per eind April een belangrijke uitbreiding ondergaan, doch ook in vergelijking tot de positie van eenige jaren geleden is dit bezit thans relatief groot. Begin 1939 was de totale portefeuille aan schatkist- en ander overheidspapier der vier groote banken tezamen rond f 188 miljoen, medio 1938 beliep dit cijfer 209 miljoen, en ult. Juli j.l. bedroeg het 325 miljoen. Het totale bedrag der liquide middelen medio 1938 was echter belangrijk grooter dan thans; kas en eerste liquiditeiten tezamen beliepen toenmaals f 490 miljoen, tegenover nu rond f 380 miljoen. Medio 1938 immers waren weliswaar de debiteurenuitzettingen eenige tientallen miljoenen hooger dan thans, doch daartegenover was het crediteurencijfer rond 150 miljoen hooger. De bres, welke de kapitaalverschuivingen der laatste jaren in de creditgelden der banken hadden geslagen, is, ondanks de krachtige stijging der vreemde middelen sedert 10 Mei, dus nog geenszins geheel hersteld.

Het feit, dat ondanks den aanmerkelijken geringeren omvang der liquide middelen (het verschil belooft, zooals uit vorenvermelde cijfers blijkt, ongeveer 110 miljoen) toch de portefeuille schatkistpapier meer dan 100 miljoen grooter is dan op het vergelijkingstijdstip, t.w. medio 1938, is natuurlijk toe te schrijven aan de sterk gewijzigde situatie van de schatkist. Thans is voor al de liquide middelen der banken emplot, destijds lagen tientallen miljoenen aan middelen der banken braak. Het cijfer van den post: „kas, kassiers en daggeldleeningen", dat destijds niet minder dan 280 miljoen beliep, is nu ingekrompen tot rond 55 miljoen. Sedert ultimo April is het bedrag dezer kasmiddelen nog met een kleinigheid afgenomen; de stijging van de portefeuille schatkistpapier met rond 140 miljoen heeft de meerdere disponibiteit, door toeneming der crediteuren met 70 miljoen en daling der uitzettingen in debiteuren met eveneens 70 miljoen, dus ten volle in beslag genomen.

Voorraadintering als oorzaak van de verschuivingen in de financieele sfeer.

De oorzaken van de hierboven geschetste recente ontwikkelings-tendenzen in het bankwezen en de invloed daarvan op de geldmarkt behoeven op zichzelf weinig nadere toelichting. Het is meer de onderlinge samenhang, die om analyse vraagt. Zoowel de daling der debiteurenuitzettingen als de stijging der creditsaldi zijn voor het overgrote deel toe te schrijven aan het proces van intering op onze goederenvorraden. Eenerzijds is het tempo van het gebruik dier voorraden in vele gevallen sneller dan voorheen, anderzijds kan aanvulling in de meeste gevallen niet plaats vinden. Wanneer hier sprake is van interen op voorraden, dan dient daarbij niet slechts gedacht te worden aan voorraden roerende goederen, doch ook aan duurzame goederen, waarop de „afschrijving" wel in de verkoopprijzen is verwerkt, doch ten aanzien waarvan die afschrijving niet wordt aangewend tot reproductie (vervanging en vernieuwing). Natuurlijk hebben daarnaast ook andere factoren gewerkt (zoo is de vermindering met ruim 15 miljoen der voorschotten tegen effecten zeker niet uitsluitend aan de ruimere liquiditeit van het bedrijfsleven

*) N.B. De cijfers der „Indische bankinstellingen" zijn hier buiten beschouwing gelaten, aangezien de recente cijfers geen vergelijking met de periode vóór 10 Mei veroorloven.

toe te schrijven), maar het zwaartepunt van de bedoelde mutaties in de positie der banken ligt toch zonder twijfel bij de genoemde oorzaken.

In dit verband moet echter reeds dadelijk de reserve worden gemaakt, dat, indien er uitsluitend sprake zou zijn van voorraadintering en alle overige omstandigheden gelijk bleven, met name geen vermindering van de biljetten-circulatie plaats vond en geen giraalgeldcreatie door de centrale bank dan wel chartaalgeldcreatie door de schatkist of een andere chartaalgeldscheppende instantie geschiedde, een daling van het debiteurencijfer der banken uit dezen hoofde gepaard zou kunnen gaan met een vrijwel evenredigen achteruitgang der creditsaldi, en zeker niet, zooals thans geconstateerd werd, parallel zou moeten loopen met een noemenswaarde stijging van het crediteurencijfer¹⁾. Deze redeneering gaat, zooals gezegd, mede uit van de veronderstelling, dat er geen vermindering van den biljettenomloop plaats vindt. Die vermindering nu heeft niet alleen niet plaats gevonden, doch integendeel: de circulatie is — nog los van de uitgifte van ruim 22 miljoen muntpapier in den vorm van zilverbons — sedert eind April met ruim 100 miljoen toegenomen. Wij hebben dus thans de volgende combinatie van, ceteris paribus onverenigbare, feiten: daling van het debiteurencijfer, stijging van het crediteurencijfer en gelijktijdig toegenomen biljettenomloop. Deze schijnbaar paradoxale trits van feiten behoeft nadere toelichting.

De functioneele beteekenis van de Reichskreditkassenscheine.

Men heeft in dit verband wel in de eerste plaats de uitgifte van Reichskreditkassenscheine voor de bestrijding der bezettingskosten genoemd. Inderdaad kan men een deel van de geschetste tendens tot inloopen van debetsaldi en aanwas van creditsaldi, althans in den aanvang dezer beweging, wellicht daaruit verklaren. In elk geval kan een vermindering der debiteuren zonder parallele inkrimping der crediteurencijfers, en zonder vermindering van den biljettenomloop, verklaard worden, wanneer men de Kassenscheine in het geding betreft. De facto hebben echter deze Scheine zelf in het proces een groote rol gespeeld en hun beteekenis is steeds meer achteruitgegaan. Voor zoover deze biljetten in omloop blijven, kunnen ze nimmer invloed uitoefenen op de positie der banken, en voor zoover ze vermeerderd werden in mindering van een debetsaldo of ter vermeerdering van een creditsaldo, vonden ze hun weg naar de centrale bank, waar ze echter, blijkens de cijfers van de bankstaten, evenmin zijn gebleven, zoodat aan te nemen is, dat uiteindelijk overdracht aan de schatkist heeft plaats gevonden. Daar aldus de beteekenis der Kassenscheine als zelfstandig financieringsinstrument uitermate gering is, vindt de betaling van kosten, in verband staande met de bezetting, dan ook blijkbaar in stijgende mate plaats zonder dat van dit instrument als betaalmiddel gebruik wordt gemaakt. Aan te nemen is, dat de Scheine grootendeels door de emitteerende instantie rechtstreeks bij de centrale bank of de schatkist in Nederlandsch geld worden omgewisseld, hetgeen vanzelfsprekend ook de meest rationeële oplossing is. In dat licht bezien, kan men de uitgifte der Kassenscheine echter bezwaarlijk meer als een zelfstandigen, de-geldmarkt en de situatie van het bankwezen beïnvloedenden, factor beschouwen.

De schatkistfinanciering als centrale bron der mutaties.

Het zwaartepunt van de mutaties bij bankwezen en geldmarkt, als hierboven gesignaleerd, ligt derhalve bij de

¹⁾ Hierbij wordt uitgegaan van het ervaringsfeit, dat een verandering in de behoefte van het verkeer aan chartaal geld in den regel niet gepaard gaat met een tegengestelde wijziging van overeenkomstigen omvang in de bedragen aan chartaal geld, welke de banken als kasvoorraad aanhouden.

financiering van de schatkist, waarbij de overneming door de schatkist van de Kassenscheine slechts één der factoren is, die haar financieringsbehoefte hebben beïnvloed. Men zou dit proces in verband met de ontwikkeling van de geldmarkt ruwweg chronologisch als volgt kunnen schetsen: eerst werd door de schatkist het creditsaldo bij De Nederlandsche Bank aangewend voor dekking der uitgaven (ultimo April beliep dit saldo rond 25 miljoen), terwijl vervolgens het rentelooze voorschot werd aangesproken en bovendien papier direct bij De Nederlandsche Bank werd ondergebracht. Per ultimo Mei was de som van het bij de Bank geplaatste schatkistpapier en van het bij deze instelling opgenomen rentelooze voorschot rond 40 miljoen. Op dat tijdstip was de liquiditeit der banken ongeveer op een laagtepunt, als gevolg van het oppotten van bankpapier door het publiek. De omvang van de portefeuille schatkistpapier der banken (steeds van de vier Nederlandsche grootbanken) was toen rond 20 miljoen beneden het cijfer van ultimo April. Ondanks het feit, dat de schatkist sedert eind April 65 miljoen middelen aan de markt had toegevoerd — 25 miljoen door opneming van het creditsaldo bij de centrale bank en 40 miljoen door bij deze opgenomen voorschot — en sedert einde Maart zelfs niet minder dan 110 miljoen, was de liquiditeit der banken dus niets vooruitgegaan, hetgeen zich gemakkelijk laat verklaren, wanneer men bedenkt, dat in dit tijdvak de biljettenomloop met 100 miljoen steeg.

Daarna kwam echter de ommekeer. De eerste Kassenscheine kwamen in het verkeer en werden gebruikt tot credietaflossing dan wel verhooging van creditsaldi bij de banken. De banken, van hun liquiditeitszorgen bevrijd door het tot stilstand komen van het hamsteren van bankpapier (aanvankelijk misschien door het bankenmoratorium, maar al heel spoedig los daarvan), gebruikten de aldus bij haar binnenvloeiende middelen tot aankoop van schatkistpapier. De schatkist kon op deze wijze de middelen, noodig om de door de banken bij De Nederlandsche Bank ingeleverde Kassenscheine te kunnen overnemen, van de banken zelve zonder moeite krijgen, zoodat deze behoefte zich a.h.w. automatisch zelf financierde.

Later voegde zich hierbij een nieuwe factor, die de positie der banken beïnvloedde, eveneens in dien zin, dat op debetsaldi werd afgelost dan wel creditgelden een aanwas ondergingen: t.w. de wijziging in de verhoudingen van het handelsverkeer met Duitschland, welk verkeer bij de plotseling zoo zeer gewijzigde situatie ten aanzien van onzen buitenlandschen handel onvermijdelijk moest leiden tot een ommekeer in de clearingpositie. Aangezien een regeling werd getroffen om den wachtermijn in de clearing tot een vaste periode (zes weken) te beperken, zoodat de exporteurs binnen zeer redelijken tijd het hun toekomende bedrag ontvingen, moest ook hieruit eenzelfde verruiming van de geldmarkt voortvloeien als uit de uitgifte van Kassenscheine. Immers, enerzijds steeg wellicht de totale opbrengst van een aantal voor den export werkende takken van nijverheid, maar hoofdzak was in dit verband, dat de financieringsbehoefte voor de invoeren, die vroeger stonden tegenover de exporten naar de thans verloren afzetgebieden, wegviel. Ook deze factor echter uitte zich per saldo alweer in een schatkistfinanciering, omdat immers de overbrugging van den wachtermijn, als hiervoren omschreven, uit 's lands middelen geschiedt. Daar de middelen, zooals reeds werd geconstateerd, aan de banken toevloeiden, konden deze aldus wederom automatisch de uit dezen hoofde ontstane financieringsbehoefte van de schatkist dekken. Tenslotte was er de geldbehoefte van de schatkist uit anderen hoefde (begrootingsdeficit, kapitaalsdienst) die echter eveneens, via de uit deze financiering voortvloeiende depositocreatie, quasi-automatisch haar dekking vond.

Wanneer wij dezen gang van zaken recapituleeren, dan is de situatie als volgt geweest: de verkrapping van de geldmarkt in Mei als gevolg van de plotselinge vraag

naar chartaal geld, welke leidde tot een stijging der biljettencirculatie — voor zoover aan die vraag niet reeds voldaan werd door de uitgifte van zilverbons, en later door de Kassenscheine voor zoover deze in omloop bleven — werd gedekt door de schatkist, die haar creditsaldo bij de centrale bank opnam, bovendien het renteloze voorschot aansprak, en vervolgens rechtstreeks schatkistpapier onderbracht. Eind Juli was aan deze bronnen in vergelijking tot eind April een bedrag van rond 100 miljoen ontleend, d.i. ongeveer juist het bedrag van de stijging der biljettencirculatie. Voor het overige heeft de schatkist haar behoeften geheel bij de banken kunnen dekken of, juister uitgedrukt, zijn de middelen, die via de verschillende kanalen, waardoor de schatkistfinanciering zich manifesteerde — zie daarvoor boven —, bij de banken binnenvloeiden, door de banken ter beschikking van de schatkist gesteld.

De schatkistfinanciering als „kringloop”.

Wanneer wij hierboven schreven, dat de behoeften van de schatkist in de laatste maanden door de banken gedekt konden worden dank zij de daling van het debiteurencijfer en de stijging van het crediteurencijfer, dan dient daarop dan ook feitelijk deze correctie te worden toegepast: als gevolg van de schatkistfinanciering vloeiden de middelen dermate ruim aan de banken toe, dat deze die financiering op zich konden nemen. De schatkistoperaties zijn dus veelmeer primair dan secundair geweest. Hoogstens zou men ten aanzien van de Kassenscheine kunnen zeggen, dat, indien deze niet door de schatkist waren overgenomen, doch De Nederlandsche Bank deze in kas zou hebben gehouden c. q. ze in omloop waren gebleven, de geldmarkt toch de verruiming daarvan had ondergaan, zoodat ten aanzien daarvan de schatkistfinanciering niet primair doch veeleer secundair was.

Wanneer wij op grond van de omschreven feiten tot de conclusie kwamen, dat de recente schatkistfinanciering een quasi-automatisch verloop had, dan dient men zich daarbij te realiseeren, dat zulks mede het gevolg was van den bijzonderen aard van een deel dier financieringsbehoefte. Was er slechts sprake van financiering via de geldmarkt van gewone begrotingstekorten, dan zou het effect van de consumptieve aanwending der door de overheid uitgegeven gelden in de tweede hand niet nalaten de behoefte aan uitbreiding der biljettencirculatie te scheppen, en daarmede zou dan de gesloten financieringscirkelgang, als hierboven omschreven, doorbroken worden. Nu echter een belangrijk deel der door de schatkist uitgegeven middelen, als gevolg van de intering op goederenvoorraden, „geïmmobiliseerd” wordt — hetzij via de aflossing van bankcredieten of door plaatsing à deposito op rekeningen, die in feite het karakter van spaardeposito's verkrijgen — kan men het hierboven geschetste automatisme van de financiering constateeren.

Het behoeft voorts geen betoog, dat niet alleen voor de hier besproken geldmarkt-technische vragen, maar ook voor de monetaire gevolgen — in ruimeren zin — van de schatkistfinanciering er een zeer principieel onderscheid bestaat tusschen een situatie, zooals die zich thans heeft ontwikkeld, en een, welke het gevolg zou zijn van de financiering uitsluitend van begrotingstekorten via de geldmarkt.

Op grond van bovenstaande beschouwingen is het te verklaren, dat, ondanks den gestadig toenemenden omvang van het bedrag aan uitstaand schatkistpapier, toch de markt deze behoefte volledig kan dekken, en niet een toenemend beroep op de centrale bank behoeft te worden gedaan. Dat integendeel het bedrag aan rechtstreeks bij de Bank ondergebracht papier een tijd lang zelfs geleidelijk kon dalen, was mede toe te schrijven aan de stijging van den goudvoorraad, die in het tijdvak van 10 Mei tot 19 Augustus met rond 20 miljoen vooruitging, (als gevolg van krachtens de voorschriften der Deviezenverordening „onthamsterd” goud, dat in handen

van het publiek was), hetgeen dus een evenredig bedrag toevoegde aan de ter beschikking van de geldmarkt staande middelen. Op den laatstbekenden weekstaat (26 Augustus j.l.) was het bedrag aan schatkistpapier, bij de Bank ondergebracht, na aanvankelijk te zijn teruggelopen tot 42 miljoen, wederom gestegen tot 68 miljoen, dus tezamen met het renteloze voorschot, dat thans vol is opgenomen, 83 miljoen. Wanneer men deze cijfers vergelijkt met die van eind 1918, toen bij een totaal-bedrag aan schatkistpapier van 530 miljoen (dus 150 miljoen minder dan thans) daarvan niet minder dan rond 175 miljoen direct bij De Nederlandsche Bank was ondergebracht, dan spreken die cijfers voor zichzelf.

MOGELIJKE CONSEQUENTIES VAN DE ISOLERING VAN ENGELAND VAN HET EUROPESE CONTINENT VOOR DE ENGELSE BEHOEFTEVOORZIENING.

Inleiding.

De ontwikkeling van de huidige oorlog heeft ertoe geleid, dat Engeland momenteel — en men zou kunnen zeggen: opnieuw, aangezien zulks ook in het begin van de negentiende eeuw, in de Napoleontische jaren, in meerdere of mindere mate het geval is geweest — van iedere handel met het vasteland van Europa is afgesneden. Al is een zekere uiterlijke overeenkomst niet te ontkennen, toch zou men de feiten geweld aandoen door hieruit een herleving van het continentale stelsel te willen construeren. De omstandigheden zijn daartoe te zeer verschillend. Vóór alles treft het verschil in hoofddoel: was het continentale stelsel gericht op sluiting van het Continent voor de uitvoer van Engelse producten, de Duitse tegenblokkade van dit oogenblik beoogt veeleer haar doel te bereiken door Engeland af te snijden van de invoer van levensnoodzakelijke grondstoffen en voedingsmiddelen. Dit vereist uiteraard de beschikking over veel machtiger controlemiddelen. En inderdaad zijn de middelen, die thans over en weer in de strijd worden geworpen, van geheel andere proporties. Met name het luchtwapen, het nieuwe element bij uitnemendheid, zal in belangrijke mate beslissend zijn voor de doeltreffendheid van de Duitse tegenblokkade en daarmee tevens voor de gehele verdere ontwikkeling van de oorlog.

Men is geneigd, de situatie, die door de capitulatie van Frankrijk is ontstaan, als te zorgwekkender voor Engeland te beschouwen, nu, sinds het openlijk partijkiezen door Italië, ook de uiterst belangrijke weg door de Middellandse Zee zeer bemoeilijkt is, hetgeen wellicht kan betekenen een verbreking van, en in elk geval toegenomen gevaar verbonden aan het contact met de Oostelijke Middellandse Zee-landen en met Noord-Afrika. Intussen dient in dit verband te worden opgemerkt, dat de Engelse autoriteiten reeds eerder, bij wijze van voorzorg, deze route hadden verboden voor de doorgaande Engelse scheepvaart op de gebiedsdelen in Azië en Australië, waardoor de reisduur naar deze gebieden aanzienlijk verlengd was. Dit klemt te meer, nu getracht zal moeten worden, elders — dus overzee en met name in Amerika en in de koloniën en Dominions — compensatie te vinden voor de door de verbreking van het verkeer met het Europese Continent weggevallen invoer, voorzover deze voor Engeland onontbeerlijk is.

Om een inzicht te krijgen in de vraag, welke betekenis, kwantitatief, het wegvallen van praktisch het gehele Europese vasteland — nog afgezien van Noord-Afrika en andere gebieden, grenzend aan het Middellandse Zeebekken — voor de Engelse in- en uitvoer, en daardoor uiteindelijk voor de behoeftenvoorziening van Engeland, heeft of kan hebben, kan men van tweeërlei criterium uitgaan. Ten eerste kan men zich baseren op de geografische spreiding van de buitenlandse handel, dus nagaan, welk

deel van de totale in- en uitvoer voor rekening van de betreffende landen kwam; ten tweede op zijn *samenstelling*, dus nagaan, welk deel van de totale in- en uitvoer van bepaalde producten afkomstig was uit, resp. werd geëxporteerd naar de thans geblokkeerde landen. In de hierna volgende analyse worden achtereenvolgens beide wegen gevolgd.

Aangezien, zoals reeds werd opgemerkt, bij de huidige blokkade het accent valt op de *invoer* in Engeland, zal ook het zwaartepunt van ons onderzoek gelegen zijn in een beschouwing der invoercijfers. Daarmee willen wij geenszins zeggen, dat in de tegenwoordige omstandigheden de uitvoer voor Engeland — zomin als voor enig ander land — slechts van ondergeschikt belang zou zijn. Het tegendeel is waar. Het is juist van de grootste betekenis, ook de export op zijn minst op peil te houden, zo mogelijk zelfs nog op te voeren. De evidentie hiervan treedt met name bij een long-run beschouwing aan het licht. Immers, in de eerste plaats moet de uitvoer de middelen verschaffen ter betaling van de grondstoffeninvoer, waar het ontbreken daarvan onvermijdelijk aanleiding zou geven tot intering op de reserves aan goud, deviezen en buitenlandse beleggingen, en dit a fortiori, nu ook de onzichtbare exporten (inkomsten uit scheepvaart, assurantie en andere diensten, aan het buitenland bewezen) stellig een gevoelige daling zullen ondergaan, terwijl bovendien in oorlogstijd schaarste aan arbeidskrachten of scheepsruimte invoer van bepaalde producten in de vorm van eindproducten in plaats van grondstoffen wenselijk kan maken, ook al moet men dan de toegevoegde waarde mede betalen. Maar bovenal — en hier komt het long-run gezichtspunt naar voren — is instandhouding van de uitvoer ook daarom van zo vitale betekenis, omdat dit een niet te versmeden schokbreker kan zijn, wanneer men straks weer de weg terug zal moeten gaan van oorlog naar vrede-economie. Terecht wees dan ook „The Economist” 1) erop, dat het onjuist zou zijn, de exportindustrie te beschouwen als een *alternatief* tegenover de oorlogsindustrieën. Zij is zelve een oorlogsindustrie bij uitnemendheid, en bovendien een, die zich in zoverre gunstig van de meeste andere onderscheidt, dat zij niet aan het einde van de oorlog haar zwaarden hoeft om te smeden tot ploegscharen.

Zoals uit de volgende tabel blijkt, was de ontwikkeling van de Engelse uitvoer sedert het uitbreken van de oorlog uitermate ongunstig, zij het, dat, na de zeer scherpe contractie in de eerste oorlogsmaanden, omstreeks de jaarwisseling een zeker herstel intrad. Waar echter zelfdertijd de invoer (naar de waarde) sterk bleef toenemen, steeg het nadelig saldo in de handelsbalans met sprongen 2).

Dat de Engelse regering aanvankelijk de zaak op haar beloop liet, was voor „The Economist” bij herhaling aanleiding tot felle critiek en tot het verwijt, dat zij — de regering — onvoldoende oog zou hebben voor dit zeer cardinale vraagstuk. Eerst begin Februari, j.l. gaf de

1) 21 Oct. 1939, blz. 79.

2) Hierbij is uiteraard in aanmerking te nemen, dat de divergente ontwikkeling van in- en uitvoer mede bepaald is door een aantal bijzondere factoren. Allereerst het feit, dat hier wordt gewerkt met waarde-cijfers, zodat het beeld vertroebeld is door prijsfluctuaties, en vooral ook door verschuivingen in de prijsrelaties. Verder brengt de samenstelling van in- en uitvoer mede, dat de invoer (naar de waarde) meer gevoelig is voor prijsbewegingen dan de uitvoer. Voorts is de invoerwaarde gebaseerd op cif-, de uitvoer op fob-prijzen. Dit betekent enerzijds, dat in de eerste wel, in de laatste niet de sterk gestegen vracht- en assuratiekosten zijn begrepen, en anderzijds, dat, voorzover de aanvoer plaats heeft met Engelse schepen, de betalingsbalans niet wordt belast door de sterke stijging van het invoersaldo uit dien hoofde.

Ontwikkeling buitenlandse handel U. K.

Toe- of afneming in pCt. (waarde)

	<i>invoer</i>	<i>uitvoer</i>	<i>invoersaldo</i>
1939 t.o.v. 1938	— 3.7	— 8.9	+ 3.6
Jan.-Aug. 1939/38	— 1.7	+ 0.2	— 4.1
Sept.-Dec. „	— 7.6	— 26.3	+ 20.9
Jan.-Mrt. 1940/39	+ 41.1	— 2.9	+ 109.8
Sept. 1939/38	— 33.4	— 41.6	— 21.5
Dec. „	+ 16.8	— 2.8	+ 45.1
Mrt. 1940/39	+ 39.2	— 3.2	+ 101.7

Engelse regering blijkt, het exportprobleem ernstig te willen aanpakken. Ingesteld werd een „Export Council”, omvattend 17 leden, van wie de President of the Board of Trade optrad als voorzitter en de Secretary of the Department of Overseas Trade als vice-voorzitter. Overeenkomstig de suggestie van deze Raad werden in verschillende belangrijke bedrijfstakken z.g.n. „Export Groups” gevormd, die tot taak kregen, de uitvoer te stimuleren, zulks in overleg en samenwerking met de Export Council. In hoeverre zij daarin reeds slaagden, kon niet worden nagegaan, omdat de laatste cijfers, die bij het schrijven van dit artikel ter beschikking stonden, betrekking hebben op de maand Maart j.l. 3).

Het is duidelijk, dat bij een onderzoek naar de consequenties, die de isolering van Engeland van het Europese continent kan hebben voor de Engelse behoeftenvoorziening, niet kan worden volstaan met een geïsoleerde beschouwing der invoercijfers. Om de mogelijke gevolgen voor de behoeftenvoorziening in een juist licht te stellen, is het niet voldoende, vast te stellen, welk deel van de totale invoer van enig artikel b.v. over het jaar 1938 thans komt te vervallen, dus de wegvallende invoer te meten aan de totale invoer in dat jaar, maar dan moet men deze stellen tegenover het Engelse *verbruik*, en wel tegenover het Engelse *oorlogsverbruik*. Nu echter voor dit laatste — uiteraard — geen juiste cijfers ter beschikking staan, kan men zich althans bij benadering enig inzicht in het onderhavige vraagstuk verschaffen, door de invoercijfers te stellen tegenover de verbruikscijfers over het gekozen basisjaar, i. c. 1938. Weliswaar zou men kunnen tegenwerpen, dat deze laatste ook weer geen zuiver beeld geven, nl. in zoverre als ook in dat jaar de oorlogsbevoorrading reeds voor verschillende producten haar invloed had doen gelden. Maar dit argument weegt in feite toch minder zwaar dan het schijnt, omdat in Engeland de vorming van extra-voorraden met het oog op de mogelijkheid van een oorlog bij lange na niet die afmetingen had aangenomen als dat b.v. in Duitsland het geval was. Niet voor niets werd de Engelse regering bij herhaling van bevoegde zijde — o. a. door Sir Arthur Salter in „The Economist” — verweten, zowel aan de vooravond van de huidige oorlog als ook nog na het uitbreken daarvan, haar plicht in dit opzicht schromelijk te hebben verwaarloosd.

Wanneer men zich aldus noodgedwongen baseert op de verbruikscijfers over 1938, zal men niettemin in het oog hebben te houden, dat een tijd van oorlog gekenmerkt zal zijn enerzijds door een verhoogde behoefte aan bepaalde producten, welke voor de oorlogvoering, in de ruimste zin, van vitale betekenis zijn, en anderzijds door het noodzakelijke streven te geraken tot een beperking van het verbruik van andere producten, die in de tegenwoordige omstandigheden het karakter van luxe verkrijgen, voorzover ze dat niet ook reeds in vreedstijd hadden. M. a. w., de „oorlogseconomie” stelt, zoals voor de hand

3) Zie inzake het exportprobleem in oorlogstijd ook T. Balogh „Foreign Exchange and Export Trade Policy”, The Econ. Journal, Maart 1940.

ligt, geheel andere eisen aan in- en uitvoer dan de „vredeseconomie”.

Voorts zal men dienen na te gaan, of en in hoeverre voor de weggevallen invoerkwantiteiten compensatie mogelijk is door invoer uit andere dan de momenteel voor Engeland geblokkeerde landen, die mogelijk hun export juist naar laatstbedoelde landen door maritieme maatregelen van Engelse zijde belemmerd zagen, terwijl tenslotte ook nog de mogelijkheid van aanwending van vervangingsstoffen niet over het hoofd gezien mag worden.

Pas wanneer men al deze punten in zijn onderzoek betreft, heeft men gedaan wat men redelijkerwijze kon doen om tot een enigszins gemotiveerd oordeel te kunnen komen.

De betekenis der verschillende landen voor de Engelse in- en uitvoer 4).

De betekenis van het Europese continent als leverancier van voedingsmiddelen en grondstoffen en, zij het in mindere mate, als afnemer van Engelse kolen en fabrikaten, is met name sedert 1931 — vooral als gevolg van de sinds Ottawa binnen de grenzen van het Britse Imperium gevoerde politiek van inter-imperiale preferentie 5) en de repercussies daarvan op de tarief- en contingentingspolitiek der overige landen — niet onbelangrijk gedaald. Desondanks kwam nog altijd ten naasten bij 30 pCt. van de Engelse in- en uitvoer voor rekening van Europese landen (zonder Ierland).

In 1938 bedroeg het aandeel van deze landen in de Engelse invoer 31.1 pCt., in de uitvoer 30.2 pCt. Weliswaar is hierbij een differentiatie nodig, in zoverre, dat officieel slechts een deel van het continent in oorlog is, maar ook de bezette gebieden — ongeacht de juridische constructie — zijn uiteraard voor de Engelse handel weggevallen. En evenzo, om voor de hand liggende redenen, de nog resterende neutrale landen, terwijl de enige landen, die nog buiten de blokkade vallen, Sovjet-Rusland — dat theoretisch nog te bereiken is via de Noordelijke IJzee — en het Iberische schiereiland, kwantitatief van geringe betekenis waren (in 1938 samen 2.9 pCt. van de invoer en 2.7 pCt. van de uitvoer).

Duitsland en Italië verzorgden in 1938 samen 4.2 pCt. van de Engelse invoer (in 1931 nog 9.6 pCt.) en namen 5.6 pCt. van zijn uitvoer af (tegen 7.2 pCt. in 1931).

Zeer nauwe handelsbetrekkingen verbonden Engeland zowel met Noord- als West-Europa. Door de bezetting van Denemarken en Noorwegen viel 5.6 pCt. van de invoer weg (uitvoer 5.0 pCt.), terwijl Nederland, België en Frankrijk in 1938 samen 8.1 pCt. voor hun rekening namen (uitvoer 7.7 pCt.). Met Oostenrijk, Tsjecho-Slowakije en Polen was reeds eerder ca. 2 pCt. geëcarteerd. Niet minder eng met Engeland in hun uitvoer verbonden dan Noorwegen, Denemarken en Nederland waren voorts het neutrale Zweden, Finland en de Baltische landen (invoer 1938 6.1 pCt., uitvoer 4.7 pCt.). Ter illustratie enkele cijfers:

Aandeel van Groot-Brittannië in de uitvoer van:

België	13.5 pCt.	1937
Nederland	22.7 „	
Denemarken	55.5 „	1938
Zweden	23.6 „	
Noorwegen	27.1 „	
Finland	43.9 „	

4) De percentages in deze paragraaf hebben betrekking op „Imports retained”, (d.w.z. totale invoer minus re-export) en „Exports of produce and manufacture of the United Kingdom” (d. i. totale uitvoer minus re-export).

5) Vgl. o.a. „De invloed der Ottawa-overeenkomst op de Engelse handel”, Econ.-Stat. Maandbericht, Mei 1937.

Zo ging dus (naar de waarde) van de Nederlandse uitvoer bijna een vierde naar Engeland. Denemarken spande intussen in dit opzicht de kroon; ongeveer de helft van zijn export was op Engeland gericht.

Anders was de situatie in Zuid-Oost Europa. Daar domineerde Duitsland, zowel in de in- als in de uitvoer der betrokken landen, ondanks de in de laatste jaren door Engeland aangewende pogingen om de banden met de Balkanlanden, zowel economisch als politiek, nauwer aan te halen, juist met het oog op de belangrijke rol, die de Balkan zou kunnen spelen in een toekomstige oorlog tegen de as-mogendheden. Ook hier enkele cijfers 6):

Aandeel van Groot-Duitsland (incl. Oostenrijk en Tsjecho-Slowakije, zonder Polen) in de uitvoer van:

	1938	1939
Hongarije	45.8 pCt.	52.0 pCt.
Roemenië	35.8 „	43.2 „
Joegoslavië	49.9 „	45.8 „
Bulgarije	63.4 „	71.1 „
Griekenland	43.0 „	29.5 „

Hongarije, Joegoslavië, Bulgarije, Roemenië en Griekenland leverden in 1938 samen slechts 1.3 pCt. van de Engelse invoer (uitvoer 1.6 pCt.).

De blokkade beschouwd uit het oogpunt van de betekenis der verschillende producten voor de Engelse buitenlandse handel.

Sedert de grote depressie na 1929 heeft men in Engeland een landbouwpolitiek gevoerd, die gericht was op een geleidelijke reagrarisatie, nadat gedurende vele decennien de inheemse landbouw — met een korte, opgedrongen onderbreking tijdens de vorige oorlog — was verwaarloosd terwille van een eenzijdig industrieel-gespecialiseerde economische structuur.

Toch had het Engelse economische systeem ook na 1929 het type van „workshop of the world” — zij het van een steeds kleiner wordend deel van de wereld — behouden, hetgeen blijkt bij beschouwing van de samenstelling van zijn in- en uitvoer naar de drie hoofdgroepen, die in 1938 als volgt was (waardepercenten):

	Invoer		Uitvoer
	(total imports)	(imports retained)	(U.K.-producten)
I Voedingsmiddelen	46.8	48.7	7.6
II Grondstoffen	27.0	25.4	12.1
III Fabrikaten	25.4	25.1	77.6

Groep I. Voedingsmiddelen, dranken en tabak.

Wat leren allereerst de invoercijfers over 1938 bij geïsoleerde beschouwing? Dat binnen deze groep door de blokkade het sterkst getroffen werden de subgroepen vlees, zuivelproducten en verse groenten.

Rund- en schapevlees werden voornamelijk geleverd door Argentinië, Uruguay, Australië en Nieuw-Zeeland. Daarentegen werd de *baconinvoer* overwegend verzorgd door Europa. Zo was van een totaalinvoer in 1938 van 6.9 mill. cwt, ter waarde van £ 30.9 mill., ruim 72 pCt. afkomstig uit Europa en slechts 26 pCt. uit Britse landen. Denemarken alleen leverde reeds ten naasten bij 50 pCt.

Ook voor de *botervoorziening* van Engeland had, naar het wil voorkomen, de bezetting van Denemarken ernstige consequenties. Weliswaar werd van een totaalinvoer in 1938 van 9.5 mill. cwt, ter waarde van £ 50.9 mill., rond 50 pCt. geleverd door Britse landen — vnl. Australië en Nieuw-Zeeland —, maar 48 pCt. kwam uit thans onder Duitse controle staand Europees gebied, waarvan uit Denemarken alleen 25 pCt. Bovendien ver-

6) The Economist, 13 April 1940, blz. 681.

scheepten Australië en Nieuw-Zeeland reeds meer dan 90 pCt. van hun totale boterexport naar Engeland 7). Aanzienlijk minder zorgwekkend is de situatie er voor kaas uit te zien. Britse landen — v.n.l. Nieuw-Zeeland en Canada — namen van een totaal invoer ad 2.9 mill. cwt, ter waarde van £ 9.7 mill., 89 pCt. voor hun rekening, Nederland slechts ca. 7 pCt. Daarentegen was van de invoer van eieren ad 27.7 miljoen great hundreds 8), met een gezamenlijke waarde van £ 12.4 mill., weer rond 80 pCt. afkomstig uit het thans geblokkeerde deel van Europa (waarvan uit Denemarken 34 pCt. en uit Nederland 21 pCt.), tegen slechts 13 pCt. uit Brits gebied, vnl. Ierland en Australië. De invoer van gecondenseerde ondermelk (1.2 mill. cwt, ter waarde van £ 1.6 mill.) werd voor niet minder dan 93 pCt. verzorgd door Nederland (82 pCt.) en Denemarken. Gecondenseerde volle melk daarentegen (416.000 cwt, £ 811.000) kwam voor 57 pCt. uit Brits gebied, voor 38 pCt. uit Nederland (28 pCt.) en Denemarken. Vermelding verdient van deze groep der zuivelproducten tenslotte nog, dat de kwantitatief niet zeer belangrijke invoer van margarine (109.000 cwt, £ 150.000) voor 88 pCt. van Nederlandse origine was.

De visvoorziening (totaal invoer 1938 £ 10.1 mill.) zal het moeten stellen zonder de aanvoer van de belangrijkste leveranciers — de Skandinavische landen —, dit zowel wat betreft verse vis als geconserveerde, met uitzondering van zalm in blik (£ 4.6 mill.), welke laatste overwegend door Sovjet-Rusland, Japan en de Ver. Staten werd geleverd.

Het wegvallen van de verbinding met Europa, in het bijzonder Frankrijk en Nederland, doet verder de invoer van verse groenten (1938 £ 9.7 mill.) grotendeels ophouden, waarbij moet worden aangetekend, dat ook de geconserveerde groenten overwegend uit Europa kwamen.

De positie t.a.v. voedingsmiddelen van plantaardige herkomst, afgezien van de reeds genoemde verse groenten, lijkt aanzienlijk minder ongunstig dan t.a.v. die van dierlijke oorsprong. Wij hebben hier met name het oog op de groep der granen, die in 1938 werden ingevoerd tot een gezamenlijke hoeveelheid (inclusief meel) van 200 mill. cwt en een waarde van £ 74.4 mill. Zo werd de invoer van tarwe (101.6 mill. cwt) voor 63 pCt. gedekt door Britse landen — vnl. Australië en Canada —, voor 22 pCt. door de Ver. Staten en Argentinië en voor de resterende 15 pCt. door Europese landen, waarvan door Sovjet-Rusland 9 pCt. Van de maïs invoer ad 57.6 mill. cwt was 13 pCt. afkomstig uit Britse landen — Unie van Zuid-Afrika en Canada —, 40 pCt. uit de Ver. Staten, 31 pCt. uit Argentinië en ook weer ca. 15 pCt. uit Europa, terwijl tenslotte 24 pCt. van de gerst invoer (totaal 19.9 mill. cwt) van Europese herkomst was (Sovjet-Rusland 19 pCt., Denemarken de rest). Haver en rogge waren kwantitatief van geringe betekenis.

De suikervoorziening (invoer 1938 47.4 mill. cwt ad £ 18.9 mill.), voorzover niet gedekt door binnenlandse productie van suikerbieten 9), was vrijwel geheel afhankelijk van Europese aanvoer, daar zij voor 98 pCt. uit rietsuiker bestond.

De invoer van veevoeder — afgezien van voedergranen — bedroeg in 1938 1.9 mill. ton, ter waarde van £ 11.4 mill. Slechts zemelen en zemelenmeel (412.000 ton) kwamen in enigszins belangrijke mate uit Europa, nl. ongeveer een vierde deel. Zowel voor grondnoten-, lijnzaad-, als katoenzaadkoek en -meel waren de Britse landen, resp. Egypte, de hoofdleveranciers.

7) Vergroting van de boterproductie in deze landen zal echter mogelijk zijn door omschakeling van kaas op boter.

8) Een „great hundred” is 120 stuks.

9) Zie voor een interessante vergelijking van de huidige Engelse suikerpositie met die in 1913: „Sugar Supplies”, The Economist, 7 Oct. 1939, blz. 14.

Zelfvoorzienings- en compensatiemogelijkheden.

Hoe staat het nu — tegenover de hierboven in grote lijnen geschetste invoer van voedingsmiddelen tot een bedrag van omstreeks £ 1 miljoen per dag — met de binnenlandse productie, in „normale” tijd, en welke mogelijkheden biedt deze in de huidige omstandigheden?

Uit onderstaande tabel blijkt, hoezeer Engeland, ondanks de sedert 1931 gevoerde reagrarisatiepolitiek 10), voor zijn levensmiddelenvoorziening van het buitenland afhankelijk is gebleven. De cijfers hebben weliswaar betrekking op het gemiddelde van de jaren 1934/'36, maar uit verschillende partiële indices kan worden geconstateerd, dat sindsdien geen belangrijke veranderingen hebben plaats gehad (behoudens een vrij aanmerkelijke daling van de zelfvoorzieningsquote voor eieren, nl. tot ongeveer 56 pCt. in 1938, als gevolg van inkrimping en verjonging van de pluimveestapel). Op basis van het consumptief gebruik in vredetijd is Engeland dus slechts ten aanzien van een viertal belangrijke voedingsmiddelen — haver (merendeels voor voederdoeleinden bestemd), melk, aardappelen en vis — min of meer self-supporting, terwijl de binnenlandse productie slechts een fractie van de behoefte aan granen, vetten en suiker dekt.

Aandeel van de binnenlandse productie in de totale consumptie van het Ver. Kon. (gem. 1934/'36) 1)

Voedingsmiddelen:	pCt.	Voedingsmiddelen:	pCt.
Tarwe ²⁾	24	Vetten ⁴⁾	11
Mais ²⁾	0	Vis	88
Gerst ²⁾	47	Aardappelen	96
Haver ²⁾	95	Fruit (alle soorten) ..	25
Totaal granen ³⁾	13	Fruit (excl. tropisch en subtropisch)....	63
Melk	100	Suiker	26
Melkproducten	65	Boter	10
Boter	10	Melasse	18
Kaas	31	Oliezaden	0
Eieren	65	Thee, koffie, cacao ..	0
Vlees	50	Voedermiddelen: ⁵⁾	
Bacon (1936)	35	Granen ⁶⁾	33
		Veekoeken en -meel..	4

1) Samengesteld aan de hand van „Food Production in War”, The Economist 10/6/39, blz. 588 en „Stocks for War”, idem 22/7/39, blz. 170.

2) Inclusief dierlijke consumptie.

3) Alleen voor menselijk gebruik (berekend in meel).

4) Boter, margarine en reuzel.

5) Exclusief die, welke uitsluitend binnenslands worden geproduceerd, zoals hooi, bieten, enz.

6) Alleen voor dierlijke consumptie.

Hierbij dient echter te worden opgemerkt, dat, hoewel — ondanks hoge invoerrechten — de tuinbouw als geheel sinds 1930 slechts een uiterst langzame ontwikkeling vertoonde, de productie van groenten niet onbelangrijk is toegenomen, ten koste voornamelijk van klein fruit. Dientengevolge kan ook in de inheemse behoefte aan verse groenten vrijwel geheel door de eigen productie worden voorzien. De invoercijfers van verse groenten wijzen schijnbaar in andere richting, maar een invoer ten bedrage van een kleine £ 10 miljoen verzinkt bij het totale verbruik in het niet.

De oppervlakte cultuurgrond, de bestemming daarvan, alsmede omvang en samenstelling van de veestapel zijn in belangrijke mate samenstellend voor aard en omvang der agrarische productie. Daarom enkele cijfers ter vergelijking van de huidige situatie op dit punt met die aan het begin en het einde van de vorige oorlog. Deze cijfers hebben betrekking op Groot-Brittannië (Noord-Ierland is daarin dus niet begrepen) en zijn ontleend aan het Statistical Abstract for the United Kingdom. (Tabel bovenaan blz. 551).

10) Vgl. „De nieuwe landbouwpolitiek in Groot-Brittannië en haar resultaten”, Econ.-Stat. Maandbericht, Juni 1939.

<i>Cultuurgrond</i> (mill.acres):	1914	1918	1938
totaal	31.90	31.75	29.26
waarvan blijvend grasland en bouwland	17.61 14.29	15.90 15.85	17.41 11.86
daarvan tijdelijk gras dus bebouwd	3.86 10.43	3.45 12.40	3.35 8.51
daarvan tarwe	1.87	2.64	1.93
gerst en haver	4.55	5.68	3.08
aardappelen	0.61	0.80	0.61
voederbieten	1.91	1.71	0.97
suikerbieten	—	—	0.34
andere gewassen	1.49	1.57	1.58
<i>Veestapel</i> (mill. stuks):			
runderen	7.09	7.41	7.97
schapen	24.29	23.35	25.41
varkens	2.63	1.83	3.80
paarden	1.30	1.34	0.99

Het zou te ver voeren, deze cijfers hier van commentaar te voorzien. Wij verwijzen daarvoor naar de reeds eerder geciteerde bronnen, in het bijzonder naar het artikel „Food Production in War” in „The Economist” van 10 Juni 1939.

Wat de voorraadpositie aan de vooravond van de huidige oorlog betreft, werd reeds vermeld, dat deze verre van gunstig was. Hoewel de regering krachtens de Essential Commodities Reserves Act van Juni 1938 de bevoegdheid bezat — nader uitgebreid bij de Ministry of Supply Act van Juli 1939 — om extra-reserves te vormen, o.a. van voedingsmiddelen, veevoeder, landbouwmachines, kunstmeststoffen en petroleum, was er van oorlogsbevoorrading in feite hoegenaamd geen sprake. Voorraden aan vitale producten begin Juli 1939, (afgezien van de normale handelsvoorraden) als tarwe van 7 pCt., maïs 3 pCt., suiker 15 pCt., boter 5 pCt., alle gemeten aan het normale jaarverbruik — om slechts enkele voorbeelden aan te halen — kunnen moeilijk als zodanig gelden. Uit de invoerstatistiek is echter te constateren, dat hierin sedertdien een belangrijke verbetering moet zijn gekomen, ook al is, wanneer men waardcijfers vindt aangegeven, niet altijd precies vast te stellen, welk deel van de invoerstijging voor rekening van prijsstijging komt. Alleen de voedermiddeleninvoer bleef zich zeer ongunstig ontwikkelen, waardoor er op dit punt in het najaar van 1939 een ernstig tekort ontstond, nog verergerd doordat ook de hooioogst over 1938 en 1939 exceptioneel klein was geweest en de met voederbieten bebouwde oppervlakte de laatste jaren aanzienlijk was ingekrompen.

Naast de kunstmeststoffen (waarover nader in een volgend artikel, bij beschouwing van de grondstoffenpositie) vormen ook in Engeland, gelijk b.v. in Denemarken en Nederland, de voedermiddelen een zwakke plek in de agrarische positie, omdat zij grotendeels uit het buitenland moeten worden betrokken, en, doordat zij daarbij concurreren met voedingsmiddelen voor menselijk gebruik, alsmede met grondstoffen, munitie en andere voor de oorlogvoering vitale producten, een zekere invoerbeperking, gezien de beperkte scheepsruimte en de belangen van de betalingsbalans, niet kon uitblijven.

Dit moest, behalve tot inkrimping van en zekere verschuivingen in de veestapel — min of meer analoog aan die, welke ook in Nederland zullen moeten plaatsvinden 11) — noodzakelijkerwijze ook tot een verbruiksbeperking leiden. Deze werd ten dele indirect verkregen, doordat verschillende levensmiddelen een niet onbelangrijke prijsstijging ondergingen. Voor andere producten (o.a. vlees, boter en bacon) werd reeds kort na het uitbreken van de oorlog een rantsoeneringssysteem ingevoerd. Tegelijk werden

11) Zie o.a. „De inkrimping van de veestapel”, N.R.Crt., Avondbl. 29 en 30 Juli 1940.

maatregelen getroffen ter stimulering van de inheemse productie van voedingsmiddelen, o.a. door verlenging van de midden 1939 ingestelde scheurpremie voor blijvend grasland (deze maatregel werd echter in haar effect weer tegengewerkt door een aanmerkelijke prijsstijging van zaaizaad).

Het zou natuurlijk onjuist zijn te menen, dat de binnenlandse productie op korte termijn zodanig zou kunnen worden opgevoerd, dat zij in de noodzakelijke levensbehoeften van de ruim 47 miljoen inwoners van het Verenigd Koninkrijk zou kunnen voorzien. Een volledig stagneren van de invoer zou funest zijn. Terecht zei dan ook The Economist 12): „No possible expansion of British agriculture will keep us from losing the war if imports are stopped.” Maar wat dan in dit licht te denken van het wegvallen van de invoer uit Europa?

Ongetwijfeld moest dit — gezien zijn relatieve betekenis, gemeten aan de totale invoer — voor verschillende belangrijke producten in eerste instantie ernstige consequenties hebben. Daarmee is echter nog geenszins beslist over het uiteindelijke effect. Allereerst moet worden gewezen op de mogelijkheid van omschakeling op andere leveranciers 13). Met name komen hiervoor in aanmerking de Verenigde Staten, Argentinië (dat immers vóór de oorlog voor ruim 75 pCt. van zijn uitvoer op Europa was georiënteerd) en voorts de Dominions; van de laatste vooral Canada, dat meer nog dan in de vorige oorlog (en niet alleen voor de voedselvoorziening) de functie van „Empire Arsenal” 14) zal vervullen.

Het is geenszins ondenkbaar, dat al deze landen — nog afgezien van ideologische en politieke overwegingen — gaarne gebruik zullen maken van de mogelijkheid om, nu hun afzet naar Europa buiten Groot-Brittannië stagneert, daarvoor althans een gedeeltelijke compensatie te vinden door een groter deel van hun productie naar Engeland te verkopen. Temeer, nu dit in het algemeen mogelijk zal zijn binnen het kader van hun bestaande productiecapaciteit, dus zonder geforceerde uitbreiding op bepaalde punten met de daaraan verbonden risico's van onevenwichtigheden in de productiestructuur.

Terwijl — last but not least — niet uit het oog mag worden verloren, dat het menselijk voedselrantsoen niet een volmaakt starre grootheid is, maar gekenmerkt wordt door een zekere mate van souplesse. Het is weliswaar in zijn totale omvang vrij scherp gefixeerd — d.w.z. het moet beantwoorden aan bepaalde eisen qua caloriewaarde, gehalte aan eiwitten, koolhydraten, vetten, vitaminen en voedingszouten —, dus m.a.w. het moet voldoen aan zekere normen, waarover een redelijke mate van overeenstemming bestaat in kringen van voedingsdeskundigen en waarvan afwijking op den duur niet zonder schadelijke uitwerking kan blijven. Maar binnen deze grenzen bestaan er ruime variatie-mogelijkheden wat betreft de vorm, waarin men de verschillende elementen kan toedienen. De praktische betekenis hiervan is, dat er in geval van oorlog een ruime

12) „Farmers and Food”, The Economist, 2/3/40, blz. 367.

13) Bij oppervlakkige beschouwing zou men geneigd zijn te menen, dat het er op het ogenblik voor Engeland minder op aan komt — waar het geldt, compensatie te vinden voor wegvallende invoer —, of de vervangende aanvoer uit het Imperium dan wel van elders geschiedt. Natuurlijk is beschikbaarheid der goederen primair. Maar er zijn verschillende redenen, waarom — nu meer nog dan in vredetijd — de herkomst van die goederen voor Engeland geenszins een kwestie van ondergeschikt belang is. Men denke aan de financiering van de invoer, de belangen van de betalingsbalans, de mogelijkheid van prijscontrole enz. Vandaar, dat wij in de tekst bij herhaling uitdrukkelijk onderscheid maakten tussen de landen, die tot het Britse Imperium behoren, en het bereikbare buitenland.

14) Vgl. The Economist, 9/9/39, blz. 479.

marge bestaat tot aanpassing van het voedselrantsoen aan de mogelijkheden van de invoer en van de eigen bodemproductie, zonder nadeel voor de volksgezondheid 15). En al is het zeker juist, dat men uit politiek oogpunt verstandig zal doen door daarbij zoveel mogelijk aan te sluiten aan de bestaande voedingsgewoonten van de bevolking, niet minder waar is het ongetwijfeld, dat de overheid zich in dit opzicht een grotere vrijheid kan veroorloven, naarmate zij er meer in slaagt, aan de bevolking het besef bij te brengen, dat een oorlog op dit ogenblik is een totale oorlog in de ruimste zin, waarbij dus een ieder zijn steentje zal moeten bijdragen en zich zekere opofferingen zal moeten getroosten. Zoals „The Economist” het treffend uitdrukte: „Excessive timidity, born of the fear of a wave of public indignation, is surely out of place at this stage”.

Wij stellen ons voor, in een volgend artikel een analoge beschouwing te wijden aan de Engelse grondstoffenpositie. Daarbij zal dan tevens blijken, of het mogelijk en verantwoord is, in dit stadium reeds een samenvattende eindconclusie te formuleren.

J. H. SPIEGELEBERG.

15) Vgl. over deze problemen o.a. de artikelen van Dr. W. K. H. Feuilletau de Bruyn in Econ.-Stat. Berichten d.d. 1 en 8 Nov., 1939, resp. getiteld „Het voedselrantsoen in oorlogstijd” en „De aanpassing van het voedselrantsoen aan de mogelijkheden van de bodemproductie in oorlogstijd.”

HET CREDIETPROBLEEM IN HET BLOEMBOLLENBEDRIJF

Organisatie en omvang van den handel.

Een van de bedrijfstakken in den tuinbouw, die reeds sedert vele jaren den invloed van de ontredderde wereldhuishouding ondergaat, is het bloembollenbedrijf.

Daar dit bedrijf nagenoeg geheel voor den export werkt, is het uitermate kwetsbaar. Men schat het door het eigen land geconsumeerde deel — voor zoover men hier van consumeeren mag spreken — op slechts enkele procenten van de productie, waarbij dan bovendien door de bloemenkwekerijen nogal eens veel overschotten en tweede kwaliteiten worden verwerkt.

Onderstaande tabel geeft een goeden indruk van de positie van de bloembollenteelt; de cijfers zijn die van den uitvoer gedurende 1938, het laatste normale jaar vóór het uitbreken van den tweeden wereldoorlog. De cijfers van het najaar hebben voornamelijk betrekking op in het voorjaar bloeiende gewassen, zooals hyacinthen, tulpen, narcissen, crocussen, irissen, terwijl die van het voorjaar voornamelijk voor gladiolen, dahlia's, begonia's en andere in den zomer bloeiende gewassen gelden. Het leeuwendeel wordt uitgevoerd in Augustus en September.

Onder het „Continent” zijn te verstaan alle Europeesche landen met uitzondering van Engeland, terwijl van de vier overige werelddeelen de Noordelijke helft van Amerika alleen reeds 90 pCt. voor haar rekening neemt.

Afgaande op de cijfers van deze statistiek, zou men dus met eenige overdrijving kunnen zeggen, dat er slechts één bloemenliefhebber is, namelijk de Engelschman. Engeland met zijn 40 miljoen inwoners nam tot het uitbreken van den oorlog evenveel af als de rest van onze planeet met zijn 2000 miljoen bewoners. Voor de

Angelsaksische landen tezamen zijn deze cijfers ruim twee tegen één!

Om de vooruitzichten voor het huidige seizoen te beoordeelen, neme men in aanmerking, dat de met tulpen en hyacinthen beplante oppervlakte verleden jaar door de Regeering tot 50 pCt. is teruggebracht, terwijl uit de jongste gegevens blijkt, dat ook met gladiolen, irissen, anemonen en ander „bijgoed” maar circa 50 pCt. is geplant. De met narcissen en crocussen beplante oppervlakte blijkt daarentegen slechts ongeveer 10 pCt. kleiner te zijn dan in het voorgaande jaar. Bij het uitbreken van den oorlog was de narcissen-planterij in vollen gang, terwijl bij crocussen verwachtingen van anderen aard een rol kunnen hebben gespeeld: deze bevatten namelijk een hoog gehalte aan zeer bruikbaar zetmeel.

Gaat men van de optimistische veronderstelling uit, dat het zwaar geteisterde Continent dit jaar toch een gelijk deel zal afnemen, dan mag men — met uitzondering van tulpen, die een zeer slecht gewas blijken op te leveren — een surplus verwachten van 40 pCt. voor hyacinthen en „bijgoed” en van 60 pCt. voor narcissen. Vermoedelijk zullen dus zeer vele bloembollen, evenals verleden jaar, bij de veehouders terechtkomen. Daar de saneeringsbepalingen voor een jaar zijn verlengd, zal het overschot van de drie hoofdsorten opnieuw door het „surplusfonds” worden opgenomen. Verleden jaar verleende de Regeering hierin een subsidie van ca. f 4,5 miljoen; het bedrag voor dit jaar zal dienen te worden afgewacht.

De betalingsusances.

Men zou als buitenstaander, in verband met het toch reeds groote risico, aan een uitsluitend op den export aangewezen bedrijf verbonden, een scherpe en contante regeling der betalingen verwachten. Zoo liggen de zaken bij dezen tak van exporthandel evenwel niet.

In het buitenland vinden de betalingen voor een groot deel nog op patriarchale wijze plaats. De exporteur of zijn reiziger bezoekt den klant om de nieuwe order te boeken en incasseert dan als regel tegelijkertijd het factuurbedrag van de vorige levering. Aangezien evenwel betaling niet altijd geheel bij het eerste bezoek plaats vindt, worden vele klanten meerdere malen bezocht. Ook remitteert de klant wel zelf. Van de vlotte en veel billijker bemiddeling, die de banken bij het incasseeren van vorderingen verleen, wordt weinig gebruik gemaakt.

De meeste betalingen beginnen in Januari, wanneer de reizigers uitzwermen, binnen te komen, hetgeen voortduurt in Februari en Maart, zoodat in April, vóór de 1-Mei-betalingen hier te lande, de vorderingen voor het grootste deel binnen zijn. Er blijft echter als regel nog het een en ander open staan, dat eerst in den loop van den zomer binnenkomt, terwijl, zooals vanzelf spreekt, steeds een gedeelte moet worden afgeschreven. De afschrijving op dubieuze buitenlandsche debiteuren is in het bloembollenbedrijf zeer hoog en bedraagt altijd meerdere procenten; niet zelden zal men hiervoor 5 pCt. en meer moeten reserveeren.

Doordat de exporteur pas per 1 Mei in Nederland behoeft te betalen, neemt hij, om zooveel mogelijk „service” te geven in den concurrentiestrijd, noodgedwongen genoegen met betaling in Maart en zelfs April.

Het spreekt vanzelf, dat dergelijke lange credieten tot groote koersverschillen aanleiding geven. Nagenoeg alle

	1e halfjaar		2e halfjaar		Totaal 1938	
Engeland	f 1,883,666	58,4 pCt.	f 14,841,836	52,8 pCt.	f 16,725,502	53,4 pCt.
Werelddeelen, beh. Europa	„ 256,702	8,0 „	„ 5,370,492	19,1 „	„ 5,627,194	18,0 „
	f 2,140,368	66,4 „	f 20,212,328	71,9 „	f 22,352,696	71,4 „
Continent	„ 1,083,525	33,6 „	„ 7,889,903	28,1 „	„ 8,973,428	28,6 „
	f 3,223,893	100,0 „	f 28,102,231	100,0 „	f 31,326,124	100,0 „
Voorjaar ..	10,3 „		Najaar ..	89,7 „	Totaal 1938	100,0 „

transacties worden in buitenlandsche valuta afgesloten, d.w.z. in de valuta van het land van bestemming. Enkele groote exporteurs dekken zich nog wel eens door termijn-transacties, maar men mag aannemen, dat de meeste koersverschillen door de exporteurs zelf gedragen, of — wat minder voorkomt — genoten worden. Sedert 1914 is er dan ook nogal eens koersverlies afgeschreven.

De invloed van het lange crediet op den kweeker.

De terugslag van deze betalingswijze op den kweeker hier te lande is navenant. De betalingen geschieden per 1 Mei, met uitzondering van leveringen na 1 Januari, die per 1 Juli worden vereffend. Aangezien de meeste bollen in Augustus worden geleverd, beteekent dit een crediettermijn van ruim 8 maanden. De Nederlandsche bloembollenkweeker financiert dus uiteindelijk — via den exporteur — den broei van bloembollen in het buitenland.

Dit lange crediet wordt — vooral in exporteurskringen — gemotiveerd met het feit, dat vele afnemers broeiers zijn, doodeerlijke lieden, die een ieder het zijne geven, maar die als regel niet voldoende kapitaalkrachtig zijn om enkele honderden, duizenden, soms tienduizenden guldens te fourneeren om onze bloembollen à contant te kopen, nog gezweven van de kosten aan vrachten, invoerrechten, brandstoffen en loonen, die eveneens voor de baat uitgaan. Door de gevolgde financiering is, zeggen de voorstanders van het lange crediet, het bloembollenvak groot geworden, daar de klant zich hierdoor gemakkelijker tot kopen laat overhalen.

Dit valt niet te ontkennen, maar — aldus de tegenstanders, die zich daarbij mede laten leiden door argumenten, die den wensch naar stabilisatie van de conjunctuur in het algemeen aangaan — door dit lange crediet is het vak niet alleen groot, maar ook voos geworden. In een hausse-periode ontmoet men, mede door dit lange en gemakkelijk verleende en zonder veel weerstand rekbare crediet, een enorme vraag, die de teelt van bloembollen — in de verwachting op de realisatie van vorderingen — ver boven haar economisch verantwoord omvang doet uitbreiden. Het helpt mede aan de verrijzing van een windhandel, waarin velen een roemloozen ondergang hebben gevonden. Het werkt een verscherping der conjunctuur-tegenstellingen in de hand. Zoodra een baisse-periode intreedt, stort de handel op schrikbarende wijze ineen: vele dubieuze vorderingen in het buitenland; uitstel van betaling in het binnenland, vaak gevolgd door afstel en faillissementen; bankcredieten, die eerst volkomen verantwoord schenen, doch thans boven de zaak uitgroeien; hypotheeken, die de waarden der onroerende goederen overtreffen; wat goud waard was, komt nu op den mesthoop terecht.

Dit alles vormt een voortdurende bron van onzekerheid, en beïnvloedt niet alleen de soliditeit, maar zeer zeker ook de moraliteit van het bloembollenvak.

Wat den kweeker betreft, is de toestand thans zoo, dat hij in September zijn plantgoed aan de aarde toevertrouwt, om in Augustus van het daaropvolgende jaar de leverbare bollen aan den exporteur af te leveren, en vervolgens, indien alles goed is gegaan, in Mei van het dan volgende jaar de kooppenningen te ontvangen.

En per slot van rekening kan men zich de vraag stellen: welke luxe-industrie of luxe-teelt zou zich bij een crediet van acht maanden niet, blijvend of tijdelijk, tot in het ongewenschte uitbreiden?

Nu merkt Dr. A. J. Verhage in zijn in 1934 verschenen boek „De handel in bloembollen”¹⁾ reeds op, dat een der voornaamste oorzaken van het lange crediet in den broeiershandel te vinden is in het feit, dat de broeier aan den gekochten bol niet kan zien of de te trekken bloem aan de bestelde eigenschappen, t. w. variëteit, kleur en

bloeitijd zal voldoen, zoodat hij de betaling zal willen uitstellen, totdat hij weet te dezer zake geen risico meer te loopen. Dit motiveert echter niet betaling vele weken na den bloeitijd.

De kweekers en exporteurs zijn buitengewoon bekwame vaklieden, die met succes talrijke variëteiten hebben ontdekt en verbeterd, die met goed gevolg onbekende exotische soorten hebben geïntroduceerd, die nieuwe kweekmethoden en behandelingen hebben toegepast, waarvoor zelfs Moeder Natuur een stapje opzij gaat, en hun producten, die in geen enkel land onbekend zijn, hebben alle wereldzeeën bevaren. Maar de financiële problemen zijn moeilijk, en het valt niet mee om alle risico's en gevaren, die den handel bedreigen, tijdens den concurrentiestrijd in den prijs te calculeeren.

Als gevolg van de laatste baisse-periode heeft de Regeering ingegrepen, zoodat reeds sedert meerdere jaren een bepaald stelsel van in- en verkoop op het bedrijf wordt toegepast. De teelt is strikt percentsgewijze teruggebracht, terwijl anderzijds subsidies zijn verstrekt. Saneering kan echter geen doel op zichzelf zijn; het is beter haar te voorkomen, dan door haar te moeten worden genezen. Daar het bloembollenbedrijf nog steeds onder Staatstoezicht staat, zou men zich ten Departemente van Landbouw kunnen afvragen, of het verantwoord is, dat in een bedrijf, dat zoozeer aan ups and downs gebonden is, dergelijke lange credieten gebruikelijk zijn. Met andere woorden: of men niet door beperking van het credietsysteem tot een saneering op solideren grondslag zou kunnen komen.

Beperking van het lange crediet na afloop van den oorlog.

Men mag aannemen, dat zich na afloop van dezen oorlog — aangenomen, dat de bollenexport zich dan zal kunnen herstellen — een unieke gelegenheid zal voordoen om op drastische wijze het lange crediet in te perken.

Immers, zooals reeds werd opgemerkt, is de met hyacinthen en tulpen beplante oppervlakte gehalveerd, evenals die met „bijgoed”, terwijl de met narcissen en crocussen beplante oppervlakte eveneens is ingekrompen.

Is het verkeer met de andere landen dus eenmaal hersteld en manifesteert zich daar voldoende koopkracht, dan kan een voelbaar tekort worden verwacht, zeker, indien het bestaande credietsysteem blijft gehandhaafd. Op dat moment is de zeldzame gelegenheid gekomen om zonder vrees-voor een surplus het lange crediet in te krimpen en den verkoop op straffere condities verplicht te stellen²⁾.

Daar de banken niet bereid zijn credieten op buitenlandsche vorderingen in het bloembollenbedrijf te verstreken, moet in de bestaande verhouding tusschen kweeker en exporteur geen wijziging worden gebracht. Echter moet van het principe worden uitgegaan, dat de klant den exporteur onmiddellijk dient te betalen, zoodra hijzelf in het bezit van het revenu is gekomen. Het is voldoende coulance, dat de bloemenkweeker vele maanden crediet krijgt, het is ongewenscht, dat hij met het geld, voor de bolbloemen ontvangen, andere zaken financiert. Bloemen worden tegen gereed geld omgezet; de voor vroegbroei bestemde bloembollen geven dus hun revenu

²⁾ „Er moet dus naar gestreefd worden om betaling van den buitenlandschen afnemer te verkrijgen direct na den verkoop der bloemen (cursiveering door mij. — Schr.). Door de sterke positie, die de afnemers innemen, is dit moeilijk te bereiken, wat b.v. hieruit blijkt, dat volgens de gegevens van den Bond van Bloembollenhandelaren eind Juli 1932 nog ruim 11.000 afnemers niet aan hun verplichtingen hadden voldaan, terwijl deze organisatie steeds weer opnieuw middelen moet beramen om achterstallige debiteuren tot betaling te dwingen.” Aldus Dr. A. J. Verhage in zijn reeds genoemd boek: „De handel in bloembollen”.

¹⁾ Verschenen als No. 7 van de serie publicaties van het Nederlandsch Economisch Instituut.

reeds vóór Kerstmis en kort daarna, de andere in den loop van de maand Januari en de daaropvolgende maanden. Zaad- en Warenhuizen zetten de bloembollen aan particulieren om, die à contant koopen.

Het Departement van Landbouw zou, in samenwerking met de bedrijfsinstanties, de volgende betalingscondities kunnen overwegen en eventueel verplicht stellen:

Voor het buitenland: de voor vroegbroei bestemde bloembollen, t.w. voor Kerstmis en Nieuwjaar, betaling per 2 Januari, de andere — gemiddeld — uiterlijk per 15 Februari. Uitgezonderd particulieren, zaadhuizen-en-détail, warenhuizen, gemeenten, buitenplaatsen, e.d., aan wie uitsluitend op maximaal 30 dagen zou mogen worden geleverd. Met het oog op de achterlijke economische omstandigheden, die in sommige landen heerschen, zou naar deze landen ook contante levering verplicht kunnen worden gesteld. Tevens zou men de exporteurs nog kunnen beschermen door te bepalen, dat kosten van emballage, enz., in elk geval onder rembours dienen te worden geïnd, tenzij op 30 dagen zou zijn verkocht; in geval de exporteur f.o.b. of c.i.f. zou hebben verkocht, zal hij de nagenomen onder rembours geïnde kosten op de factuur in mindering moeten brengen. Dat een dergelijke regeling het trekken van wissels via de bank in plaats van het persoonlijk incasso met zich zal brengen, spreekt o.i. vanzelf.

Voor het binnenland: leveringen in het tweede halfjaar, betaalbaar uiterlijk per 1 Maart, met verbod aan de veilingen een vroegeren betaaldatum te eischen en zich daardoor boven de kweekers te bevoordeelen; voor leveringen buiten het tweede halfjaar betaling op maandrekening per 30 dagen. Bovendien zou moeten worden nagegaan, welke artikelen zelden aan broeiers worden geleverd. Voor deze artikelen zou dezelfde betalingswijze als voor import-bloembollen dienen te worden gevolgd, nl. per maandrekening op 30 dagen. In verband met de seizoensdrukke in het derde kwartaal zou eventueel voor al deze artikelen, voorzoover geleverd in het derde kwartaal, 1 November als betaaldatum kunnen worden vastgesteld.

Korter crediet — minder conjunctuurgevoelig bedrijf.

De voordeelen van een dergelijke regeling voor den kweeker zijn duidelijk: meer zekerheid en spoediger gereed geld.

Voor den exporteur zijn de voordeelen nog grooter: sterke beperking van het creditrisico, beperking van het koersrisico, een meer serieuze vraag en daardoor beter realiseerbare vorderingen³⁾.

Maar ook voor den klant zijn de voordeelen van niet te onderschatten beteekenis: hij zal niet meer koopen dan hij met een redelijke kans op winst zal kunnen omzetten; aan de herhaalde klachten, dat de bloemenmarkten in het buitenland overvoerd worden, als regel juist door de minst serieuze afnemers, zal een eind komen; met het koopen op goed geluk zal het zijn gedaan. De selectie van den afnemerskring zal aan de overblijvenden onder hen ten goede komen.

Wellicht zal de bedrijfstak met een dergelijk strafbetalingsstelsel niet zóó groot worden als hij in de hausejaren is geweest, een grootte echter, die mede den grondslag heeft gelegd voor de misère, waarin hij zich nu reeds sedert jaren bevindt. De soliditeit van den handel als geheel, zoomede de moraliteit der vakusances, zullen echter in overkomstige mate toenemen. De verscherping van de toch

³⁾ Had een dergelijke regeling dit jaar bestaan, dan zouden de exporteurs o.a. nog ongeveer een koers van f 7.50 voor het £ hebben gemaakt in plaats van f 6.50 en minder. Bovendien hadden dan wellicht allen aan hun verplichtingen kunnen voldoen, terwijl zij thans een ruime portefeuille van geblokkeerde vorderingen bezitten, waarvan de soliditeit met het verstrijken van den tijd dubieuzer wordt.

reeds groote verschillen in de conjunctuur is voor iedereen funest; met een bestaan, minder rijk aan tegenstellingen, zoowel in den goeden als in den slechten tijd, zal een elk gebaat zijn.

Tenslotte, waarom zou men een gedeelte van de bloembollen gratis telen, verhandelen en verzenden voor wanbetalingen, koersverliezen, deducties, herhaalde reiskosten, enz., terwijl men zonder dit alles zichzelf en zijn klanten veel onaangenaams kan besparen?

Ondanks straffe betalingscondities zal de omzet echter naar alle waarschijnlijkheid behoorlijke afmetingen aannemen. Niet alleen werkt de monopoliepositie — of zoo men wil de voorkeurspositie — van het bloembollenbedrijf daartoe mede, menige buitenlandsche transactie wordt toch reeds à contant afgesloten. Vele zaadhuizen en warenhuizen koopen reeds à contant, terwijl dit voor de andere evenmin een onoverkomelijk bezwaar mag worden geacht. Particulieren betalen als regel à contant en kunnen dit allen doen. Uitsluitend voor de minst solide broeiers zal een beperking van den omzet optreden.

In ieder geval, indien het Departement van Landbouw, resp. de Nederlandsche Sierteelt-Centrale en de Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur, hiertoe zouden overgaan, dienen zij deze regeling verplicht te stellen; van vrijwillige naleving kan niets worden verwacht. Hier moet door allen één algemeene lijn worden gevolgd.

J. ROOSE.

AANTEKENINGEN.

Overheidsmaatregelen op economisch gebied.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Drukwerken. Met ingang van 19 Augustus behoeft het ten uitvoer leggen van plannen op elk gebied van het uitgeven of vervaardigen van, of den handel in, drukwerken de goedkeuring van den Rijkscommissaris. (E.V. 23/8/'40, pag. 1043; Verordeningenblad No. 20).

Economische onafhankelijkheid der pers. Maatregelen ter verzekering en ter controle van de economische positie van de pers. (E.V. 23/8/'40, pag. 1043; Verordeningenblad No. 20).

Prijsverhoging van importartikelen. Ingevolge de Prijzenbeschikking 1940 No. 1 is prijsverhoging van ingevoerde artikelen, zonder speciale toestemming van den Directeur der Rijksbureaux voor de Nijverheid, niet toegestaan. (E.V. 23/8/'40, pag. 1043).

Turf. (Zie ook E.-S. B. (1281) pag. 496). Thans is tot wederopzegging toe een regeling vastgesteld, waarbij het onder zekere voorwaarden aan verveners en handelaren in vaste brandstoffen, welke van den verkoop van turf hun normaal bedrijf maken, weder is toegestaan alle soorten turf te verkoopen, af te leveren, te vervoeren of te doen vervoeren. (E.V. 23/8/'40, pag. 1043).

Verlenging spertijden. De spertijd is ten aanzien van den kleinhandel in tot verbruik bereide tabak, het mineraalwaterbedrijf en het terrazzo-bedrijf met 6 maanden verlengd tot resp. 3 April, 16 April en 26 April 1941. (E.V. 23/8/'40, pag. 1043; Stct. No. 157).

LANDBOUW- EN VOEDSELVOORZIENING.

Eieren en eiprodukten. Opgave van voorraden door diegenen, die koelhuis- en kalkeieren en eiprodukten in voorraad hebben voor verkoop of om deze te gebruiken in het eigen bedrijf.

Aflevering en aanwending van deze producten mag alleen geschieden met machtiging van de Nederlandsche Centrale voor Eieren en Pluimvee te Beekbergen.

Van den opslag van koelhuis- en kalkeieren en van het bereiden van eiprodukten moet terstond worden kennis gegeven aan de genoemde Centrale. (E.V. 23/8/'40, pag. 1045).

Melkproducten. Met ingang van 10 Augustus is tijdelijk de aflevering van gecondenseerde melk, melkpoeder, blokmelk en gesteriliseerde melk in blik verboden. Dit verbod geldt niet voor afleveringen van magere melkpoeder, voor leveranties aan de Nederlandsche Zuivelcentrale en t. a. v. normale afleveringen — zij het met toestemming van de Zuivelcentrale — door producenten of handelaren — geen detaillisten — aan de industrie, welke melkproducten pleegt te verwerken.

Het bereiden van gecondenseerde melk is verboden, tenzij ontheffing is verleend door de Zuivelcentrale. Tenslotte is van 13 Augustus tot 1 Januari 1941 verboden het bereiden, vervoeren, verhandelen, afleveren of voorhanden hebben van:

- op melk of room gelijkende, melkvet bevattende, waar met een hooger vetgehalte dan 1 pCt.;
- kaas met een hooger vetgehalte dan 59 pCt.;
- melkpoeder met een hooger vetgehalte dan 1 pCt.;
- gecondenseerde melk met een hooger vetgehalte dan 9½ pCt.

Aan de winkeliers is het evenwel toegestaan uit hun op 10 Augustus aanwezigen voorraad gecondenseerde melk of melkpoeder aan den consument te verkoopen. (E.V. 16/8/40, pag. 1011, 23/8/40, pag. 1041, Stct. Nos. 154A en 156.)

Weidegras, lucerne en roodklaver. (Zie ook E.-S. B. (1274) pag. 402). Aanvullende regeling voor het vaststellen der maximumprijzen voor de verschillende kwaliteiten. (E.V. 23/8/40, pag. 1045; Stct. No. 160).

RANTSOENEERING EN DISTRIBUTIE.

Huisbrandolie. Met het oog op de aanwezige voorraden kan niet worden gerekend op beschikbaarstelling van huisbrandolie voor verwarming van lokaliteiten en/of voorziening met warm water. Voorloopig mogen de bij de verbruikers aanwezige voorraden (zie ook E.-S.B. (1274), pag. 400: Donkere olie) worden gebruikt, al dient men te rekenen met de mogelijkheid, dat deze voorraden te eeniger tijd alsnog zullen worden gevorderd. Voor ziekenhuizen en gestichten geldt bovenstaande regeling niet en deze kunnen onder bepaalde omstandigheden huisbrandolie verkrijgen. (E.V. 9/8/40, pag. 985).

Kunstzijde. Cellulose, voorzoover bestemd voor de kunstzijde-industrie, alsmede alle soorten stapelvezel, vallen sedert 6 Augustus onder het begrip „kunstzijde”, bedoeld in artikel 1 van de Kunstzijdebeschikking 1939 No. 1. Alle bepalingen van deze beschikking zijn derhalve op bovenbedoelde artikelen van toepassing (E.V. 9/8/40, pag. 985; Stct. No. 151).

Levertraan. Sedert 9 Augustus mag aan verbruikers slechts een beperkte hoeveelheid levertraan worden afgeleverd in gevallen, dat zulks op medisch advies gewenscht is. (E.V. 16/8/40, pag. 1016; Stct. No. 154.)

Motorbrandstof. Verplichte opgave van voorraden van meer dan 100 liter voor 22 Augustus bij den directeur voor het Rijksbureau voor Aardolieproducten. (E.V. 23/8/40, pag. 1049; Stct. No. 160).

Nest- en Pufvisserij. Regeling, waarbij met ingang van 19 Augustus de aanvoer en afnemng van deze producten onder contróle zijn gesteld van de Nederlandsche Visscherijcentrale en de Nederlandsche Centrale voor Eieren en Pluimvee. Instelling van een Commissie van Advies voor de distributie van puf en nest. Regeling van het prijspeil en van de distributie. (E.V. 23/8/40, pag. 1048; Stct. Nos. 157, 159 en 160).

Non-ferro metalen. Afkondiging van de non-ferro metalenbeschikking 1940 no. 2 en 3 ter aanvulling van de non-ferro metalenbeschikking no. 1. (Zie E.-S. B. (1281) pag. 495.) Classificatie der metalen in groepen, ondergroepen en materiaalgroepen.

Verplichte voorraadadministratie en opgave der voor-

raden per 15 Augustus 1940. De dispensatie van het verwerkings-, afleverings- en vervoerverbod geldt nog slechts voor halffabrikaten. (E.V. 16/8/40, pag. 1016; Stct. No. 152.)

Textielproducten. Nieuwe distributieregeling met ingang van 12 Augustus, waarbij deze producten in drie groepen worden verdeeld:

- Goederen, vrijgesteld van rantsoneerende bepalingen.
- Goederen, welke door den verbruiker slechts kunnen worden aangeschaft tegen inlevering van een voor ieder artikel afzonderlijk vastgesteld aantal punten van de textielkaart of op een speciale vergunning.
- Goederen, welke uitsluitend verkrijgbaar zijn op speciale vergunning.

Aanvulling van de voorraden door detailverkoopers is slechts mogelijk door inlevering van de bij verkoop ontvangen punten van de textielkaarten. (E.V. 9/8/40, pag. 984; Stct. No. 150.)

Regeling van de verstrekking van vóór 29 Juli gekochte zgn. „grootte stukken”, die nog niet aan den koper zijn afgeleverd. (E.V. 16/8/40, pag. 1017).

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Deviezenverkeer. Naar aanleiding van het door ons op blz. 523 (nummer 1283 van 21 Augustus 1940) gepubliceerde Deviezenbesluit 1 is ons de vraag gesteld, of bij de bepaling sub 5° betreffende crediteering van niet-ingezetenen voor aflosbaar gestelde binnenlandsche effecten en betaalbaar gestelde coupons en dividendbewijzen niet een uitzondering moet worden gemaakt voor niet-ingezetenen, die als „vijanden” moeten worden beschouwd. Hierbij zij opgemerkt, dat deze bepaling van het deviezenbesluit natuurlijk geenszins derogeeft aan de verbodsbepalingen krachtens de Verordening op de behandeling van vijandelijk vermogen. (Zie E.S.B. (1278) pag. 452). Zulks blijkt eveneens uit de volgende mededeeling:

Ingezetene of niet-ingezetene. In de Deviezenbekendmaking No. 10 worden nadere richtlijnen gegeven ten aanzien van de vraag, of buiten Nederland vertoevende personen voor de toepassing van de Deviezenverordening 1940 als ingezetenen dan wel als niet-ingezetenen zijn aan te merken.

Er wordt op gewezen, dat deze toepassing geheel los staat van de Verordening betreffende de behandeling van het vijandelijk vermogen en de daaruit voortvloeiende verplichtingen. Verkoop en overdracht van waarden kunnen slechts plaats vinden, voorzoover zulks met deze verordening of op grond daarvan genomen beslissingen in overeenstemming is. (E.V. 30/8/40, pag. 1081; Stct. No. 164).

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wiss. 3 28 Aug. '39	Lissabon	4 11 Aug. '37
Bk. } Bel. B.L.Eff. 3½ 28 Aug. '39	Londen	2 26 Oct. '39
} Vrsch.in R.C 3½ 28 Aug. '39	Madrid	4 29 Mrt. '39 ¹⁾
Athene	N.-York F.R.B.	1 27 Aug. '37
Batavia	Oslo	4½ 21 Sept. '39
Belgrado	Parijs	2 3 Jan. '39
Berlijn	Praag	3 1 Jan. '36
Bockarest	Pretoria	3½ 15 Mei '33
Brussel	Rome	4½ 18 Mei '36
Boedapest	Stockholm	3½ 17 Mei '40
Calcutta	Tokio	3 46 11 Mrt '38
Dantzig	Warschau	4½ 18 Dec. '37
Helsingfors	Zwits. Nat. Bk.	1½ 25 Nov. '36
Kopenhagen		

¹⁾ ½ % bankwissels i.z. verk. Belgische prod. in het buitenland.
²⁾ Niet officieel bevestigd.

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK Valuta's (schriftelijk en i.t.)

	N.-York	Berlijn	Brussel	Zürich	Stockh.	Helsinki
27 Aug. 1940	1.88 ^{3/8}	75.35½	30.14	42.88	41.85½	3.81½
28 „ 1940	1.88 ^{3/8}	75.35½	30.14	42.88	41.85½	3.81½
29 „ 1940	1.88 ^{3/8}	75.35½	30.14	42.88	41.85½	3.81½
30 „ 1940	1.88 ^{3/8}	75.35½	30.14	42.88	41.85½	3.81½
31 „ 1940	1.88 ^{3/8}	75.35½	30.14	42.88	41.85½	3.81½
2 Sept. 1940	1.88 ^{3/8}	75.35½	30.14	42.88	41.85½	3.81½
Laagste d.w.	1.88 ^{3/8}	75.28	30.11	42.84	41.81	3.81
Hoogste d.w.	1.88 ^{3/8}	75.43	30.17	42.92	41.90	3.82
Muntpariteit	1.469	59.263	24.906	48.003	66.671	6.266

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. eenh.	19/24 Aug. '40 Laagste	Aug. '40 Hoogste	1940 24 Aug.	26/31 Aug. '40 Laagste	31 Aug. Hoogste	1940
Officieel:							
New York	\$ p. £	4.02½	4.03½	4.03	4.02½	4.03½	4.03
Parijs	Fr. p. £	—	—	—	—	—	—
Stockholm	Kr. p. £	16.85	16.95	16.90	16.85	16.95	16.90
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43	4.47	4.45
Buenos Aires	Pes. p. £	16.90	17.13	17.01½	16.90	17.13	17.01½
Niet-Officieel:							
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr. p. £	525	525	525	525	525	525
Bangkok	Sh. p. £	22.12	22.12	22.12	22.12	22.12	22.12
Bombay	d. p. r. £	18.—	18.—	18.—	18.—	18.—	18.—
Budapest	P. p. £	19.75	19.75	19.75	19.75	19.75	19.75
Hongkong	d. p. £	15.—	15.—	15.—	14.96	15.—	14.98
Istanbul	T.F. p. £	515	515	515	515	515	515
Kobe	d. p. yen	14.25	14.31	14.25	14.25	14.25	14.25
Lissabon	Escu. p. £	100.—	100.—	100.—	99.80	100.20	100.—
Madrid	Pt. p. £	37.70	37.70	37.70	37.70	37.70	37.70
Montevideo	d. p. p.	23.—	24.—	24.—	23.—	25.—	25.—
Rio de Janeiro	d. p. mil. nom.	nom.	nom.	nom.	nom.	nom.	nom.
Shanghai	d. p. \$	3.75	3.75	3.75	3.59	3.73	3.62
Singapore	d. p. \$	28.18	28.18	28.18	28.18	28.18	28.18

1) Nominaal.

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ per 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mh.)	Amsterdam (\$ p. f 100)
27 Aug. 1940	4.03	—	39.95	—
28 " 1940	4.03	—	39.95	—
29 " 1940	4.02¾	—	39.95	—
30 " 1940	4.03	—	39.95	—
31 " 1940	4.03½	—	—	—
2 Sept. 1940	—	—	—	—
4 Sept. 1939	—	—	—	—
Muntpariteit	4.86	3.90½	23.81¼	40¾

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Data	Londen 1)	N. York 2)	A'dam 3)	Londen 4)
27 Aug. 1940	237/16	34¾	27 Aug. 1940	2115
28 " 1940	237/16	34¾	28 " 1940	2115
29 " 1940	—	34¾	29 " 1940	2115
30 " 1940	237/16	34¾	30 " 1940	2115
31 " 1940	—	31	31 " 1940	2115
2 Sept. 1940	237/16	—	2 Sept. 1940	2115
4 Sept. 1939	—	—	4 Sept. 1939	2115

23 Aug. 1939. 18½/16 37¼ 23 Aug. 1939. 2110 1486½/16

1) In pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine.

3) In gulden per Kg. 1000/1000. 4) In sh. p. oz. fine.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	23 Aug. 1940	15 Aug. 1940
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	—	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	f 83.703,71	f 19.330,04
Voorschotten op ultimo Juli 1940 aan de gemeenten verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de die belastingen en op de vermogensbelasting	—	—
Voorschotten aan Ned.-Indië 1)	73.517.522,72	73.194.122,82
Idem aan Suriname 1)	9.666.982,76	9.616.982,70
Kasvord. weg. credietverstr. a/h. buitenl.	78.818.640,03	79.009.087,96
Daggeleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. v. Rijks-comptabelen	71.593.405,64	67.453.138,13
Vord. op het Alg. Burg. Pensioenfonds 1)	—	—
Vord. op andere Staatsbedr. en instellingen 1)	35.167.855,68	45.535.040,07
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 13.077.057,95	11.160.417,35
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	78.912.000,—	78.912.000,—
Schatkistpromessen in omloop	632.500.000,— 1)	597.600.000,— 1)
Daggeleeningen	12.000.000,—	—
Zilverbons in omloop	23.573.091,50	23.929.964,50
Schuld op ultimo Juli 1940 aan de gem. wegens a.h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede op de bel. en op de vermogensbelasting	5.405.564,43	5.405.564,43
Schuld aan Curaçao 1)	200.738,05	250.738,05
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds 1)	649.263,11	426.884,28
Id. a h. Staatsbedr. der P.T. en T. 1)	193.363.225,38	209.337.711,86
Id. aan andere Staatsbedrijven 1)	21.500.000,—	21.500.000,—
Id. aan div. instellingen 1)	169.817.971,19	169.901.287,59
1) In pence crt. met 's Rijks Schatkist. 2) Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 58.000.000,— 3) Idem f 42.000.000,—		

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 2 September 1940.

Activa.	
Binnenl. Wissels, (Hfdbank. f 83.337.660	
Promessen, enz. (Bijbank. " 320.100	
(Agentsch. " 1.334.018	f 84.991.778
Papier op het Buitenland ..	f 300.000
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeleopen	—
	300.000
Beleeningen incl. (Hfdbank. f 153.469.002 1)	
voorschotten in (Bijbank. " 6.054.449	
rekening-courant (Agentsch. " 60.683.475	
op onderpand	f 220.206.926
Op Effecten enz.	f 219.159.833 1)
Op Goederen en Ceelen....	" 1.047.093
	220.206.926 1)
Voorschotten aan het Rijk	" 15.000.000
Munt en muntmateriaal:	
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.117.822.843
Zilveren munt, enz.	" 14.875.288
	1.132.698.131
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds ..	" 48.041.864
Gebouwen en meubelen der Bank	" 4.500.000
Diverse rekeningen	" 46.791.822
	f 1.552.530.521
Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000
Reservefondsen	" 4.454.252
Bijzondere reserves	" 13.494.514
Pensioenfonds	" 10.955.596
Bankbiljetten in omloop	" 1.323.460.530
Bankassigtiën in omloop	" 45.371
Rek.-Courant } Van het Rijk f	
saldo's } Van anderen " 189.124.315	
	176.525.922
Diverse rekeningen	" 3.594.336
	f 1.552.530.521
Beschikbaar metaalsaldo	" 532.712.018
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	" 1.331.780.040
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	" 76.000.000
1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) f	57.977.150

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Gouden munt en 1) muntmater.	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. Metaalsaldo	Dekningsperc.
2 Sept. '40	1.117.832	1.323.461	176.571	532.712	±76
26 Aug. '40	1.114.664	1.296.723	189.166	535.738	75
19 " '40	1.133.808	1.285.838	176.370	560.976	±78.5
6 Mei '40	1.160.287	1.158.613	255.183	607.242	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
2 Sept. '40	84.992	76.000	220.207	300	42.419
26 Aug. '40	77.808	68.000	220.103	300	46.472
19 " '40	52.566	42.000	226.080	300	18.964
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

1) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pCt.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Renten-bank-schetne	Andere wissels chèques en schatkistpapier	Beleeningen
23 Aug. 1940	77,4	364,3	12.132,4	19,8
15 " 1940	77,7	354,0	12.484,3	22,2
7 " 1940	77,8	355,1	12.571,0	18,8
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2

Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rkg.-Crt.	Diverse Passiva
23 Aug. '40	50,7	1.675,9	12.106,6	1.642,2	478,7
15 " '40	64,7	1.578,9	12.324,7	1.661,3	481,9
7 " '40	97,5	1.661,6	12.520,2	1.650,1	462,2
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	451,8

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Bank. Departm.	Other Securities Disc. and Advances	Securities
28 Aug. '40	930	610.040	20.200	3.880	24.620
21 " '40	1.170	609.590	20.650	8.830	22.430
14 " '40	1.180	613.910	16.330	5.390	20.760
7 " '40	1.110	613.670	16.570	3.130	22.020
23 Aug. '39	247.263	508.064	38.353	5.711	24.334

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits Bankers Other Acc.		Reserve	Dekningsperc. 1)
28 Aug. '40	147.970	8.830	118.660	51.800	20.870	11,6
21 " '40	151.810	14.540	123.370	48.680	21.570	11,6
14 " '40	161.710	30.690	107.620	48.780	17.210	9,2
7 " '40	157.330	19.240	114.090	48.570	17.430	9,6
23 Aug. '39	99.666	22.371	92.132	36.229	39.199	26,0

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.